

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Het werk van SLZ in 2022

Samen werken aan ons landschap

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Klein Frankrijk 1, 4461 ZN Goes

www.landschapsbeheerzeeland.nl

Goes, juni 2023

Colofon

Samenstelling: Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Opmaak: Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Disclaimer

Deze uitgave is met de grootst mogelijk zorgvuldigheid tot stand gekomen. Desalniettemin kan de uitgever geen verantwoordelijkheid nemen of aansprakelijk worden gesteld voor mogelijk verkeerde informatie.

Rapportnummer: 2023-4-1.

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Inhoudsopgave

1	De organisatie van SLZ.....	7
1.1	Bestuur SLZ.....	7
1.2	De werkorganisatie SLZ.....	7
1.3	Beleidsplannen en werkplannen.....	8
1.4	Richtlijnen en gedragscodes.....	8
1.5	Integriteit.....	8
1.6	Monitoring output.....	9
1.7	Goede doelen organisatie.....	9
1.8	Financiën.....	10
1.9	Jubileum SLZ 40 jaar.....	10
2	Prestatieveld Toegankelijkheid Platteland.....	12
2.1	Wandelnetwerk Basis.....	12
2.1.1	Wandelevent.....	12
2.1.2	De provinciale adviesgroep.....	12
2.2	Organisatie, coördinatie en beheer Wandelnetwerk Zeeland.....	12
2.3	Toegankelijkheid Werk voor derden.....	14
2.3.1	Maaiwerk terreinbeheerders.....	14
2.3.2	MTB routes.....	14
2.3.3	Liberation route.....	14
2.3.4	Rolstoel- en rollatorvriendelijke wandelroutes in Reimerswaal.....	14
2.3.5	Routes Grenspark Groot-Saeftinghe.....	15
2.4	Wandelnetwerk Reimerswaal.....	15
3	Prestatieveld Vrijwilligerswerk.....	17
3.1	Rapportage vrijwilligerswerk.....	17
3.1.1	Uren en vrijwilligers.....	17
3.1.2	Overzicht zelfstandig werkende groepen.....	19
3.1.3	Organisatie vrijwilligerswerk.....	20
3.2	Kennis en kwaliteit.....	20
3.2.1	Binding en waardering.....	20
3.2.2	Werving.....	21
3.2.3	Gereedschapsuitleen van SLZ.....	21
3.3	Overige projecten vrijwilligerswerk.....	22
3.3.1	Landschapsonderhoud.....	22
3.3.2	Natuurwerkdag.....	22

3.4	Bestrijding Bacterievuur 2022	23
3.3.1	Bij particulieren en organisaties.....	23
3.3.2	Bij Waterschap Scheldestromen	23
4	Prestatieveld Natuur- en Landschapsbeheer particulieren	25
4.1	Advisering en planvorming.....	25
4.2	Externe opdrachten.....	25
4.3	Samenwerking met bedrijven	26
4.4	Samenwerking met overheden	26
4.5	Boeren planten bomen.....	27
4.6	Actie Wilgenpoot.....	27
4.7	Bomen voor koeien	27
4.8	Plan Boom	27
4.9	Projectverslag Herstel streekeigen erven 2022	28
4.10	Kleine bosjes.....	29
4.11	Abonnementen.....	29
4.11.1	Hoogstamfruit	29
4.11.2	Streekeigen erven.....	29
4.11.3	Grenslinden	29
4.12	Onderhoudsovereenkomsten	30
4.13	Landschapselementen Terneuzen.....	30
4.14	Meetnet LandschapsElementen.....	30
4.15	Kennisnetwerk Zeeuwse Voedselbossen	30
5	Prestatieveld Communicatie en Kennis.....	31
5.1	Communicatie	31
5.2	Media.....	32
5.2.1	Website.....	32
5.2.2	Sociale Media	32
5.2.3	Traditionele media	33
5.2.4	Tijdschrift 'Landschapsbeheer Zeeland'	34
5.3	Interne kennisuitwisseling.....	34
5.4	Externe kennis uitwisseling	34
5.5	Projectontwikkeling en -verkenning.....	35
5.6	Activiteiten overzicht.....	35
5.6.1	Interne educatieve activiteiten SLZ.....	35
5.6.2	Externe activiteiten SLZ	36

5.6.3	Infostands/lezingen/evenementen	36
5.7	Automatisering en Netwerk	37
5.8	AVG.....	37
5.9	Project Ken je erf	37
5.10	De Zeeuwse Natuur / De Groene Vrijwilliger / Delta Groen Gas	37
5.10.1	De Zeeuwse Natuur	37
5.10.2	De Groene Vrijwilliger	39
5.10.3	Delta Groen Gas	39
6	Prestatieveld Cultuurhistorie	40
6.1	Overleg en samenwerking.....	40
6.2	Zeeuwse ankers.....	40
6.3	Streekeigen erfgoed en vrijwilligers	40
6.3.1	Waardevolle begraafplaatsen in Zeeland.....	40
6.3.2	Tiendpalen	40
6.3.3	Herstel van Klein Erfgoed	41
6.4	Verborgten buitens en begraafplaatsen Schouwen-Duiveland.....	41
6.4.1	Project ‘Herstel van (landschappelijke) elementen op Verborgten Buitens op Schouwen Duiveland’	41
6.4.2	Project “Behoud en Bevordering van de Biodiversiteit op de historische begraafplaatsen Looperskapelle en Brijdorpe”	42
6.5	Vrijwilligers op historische buitenplaatsen	42
7	Prestatieveld Biodiversiteit	44
7.1	Werkzaamheden biodiversiteit	44
7.1.1	Deelname werkgroepen en overleggen	44
7.1.2	Onderzoeken	44
7.1.3	Advies en voorlichting aan particulieren en organisaties op het gebied van biodiversiteit	44
7.1.4	Biotoopverbetering en soortenbescherming provinciale doelsoorten.....	44
7.1.5	Vrijwilligers	45
7.2	Project Kwetsbare bijen en Rijke dijken in Zeeland	45
7.3	Project Vleermuizen	45
7.4	Project Actieplan Steenuil Zeeuws-Vlaanderen	46
7.5	Project Rugstreepad	46
7.6	Ecologisch gazonbeheer	47
7.7	Poelen.nu / Kamsalamander 2021-2024.....	47
7.8	Bestrijding Invasieve exoten met vrijwilligers.....	47

7.9	POP3 project “streekeigen landschapselementen voor een robuuste natuur en een volhoudbare landbouw”	48
7.10	Project Oude (fruit-)rassen en Dorpsboomgaarden.....	49
7.11	Meer Natuur voor Pittig fruit	51
7.12	Natuur op bedrijfsterreinen	52
8	Prestatieveld Agrarisch natuur-en landschapsbeheer	53
8.1	Stichting ZeeBra.....	53
8.2	Algemeen advies	53
8.3	Topgebied Groede	53
8.4	Project Partridge.....	54
8.5	Externe opdrachten.....	54
9	Referenties	56
10	Bijlagen	58
10.1	Bijlage 1: Medewerkers SLZ.....	58
10.2	Bijlage 2: Bestuursleden en relevante (neven)functies bestuursleden en directeur 2022.....	59
10.3	Bijlage 3: SLZ in het online nieuws	60
10.4	Bijlage 4: Verschenen rapporten SLZ in 2022.....	62
10.5	Bijlage 5: Financiering projecten	63
10.6	Bijlage 6: Overzicht aangeplante bomen en struiken	64

1 De organisatie van SLZ

1.1 Bestuur SLZ

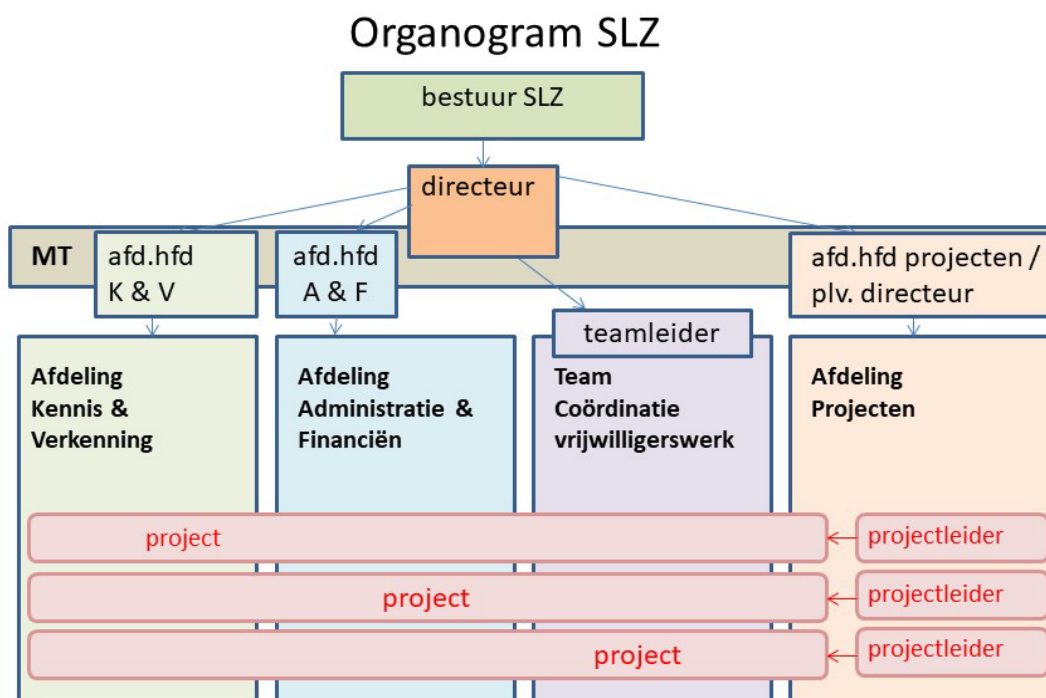
Het bestuur van SLZ bestaat uit 7 bestuursleden. Het bestuur komt minimaal 4 keer per jaar bijeen en stelt jaarlijks het jaarverslag (bestuursverslag & jaarrekening), de begroting en het werkplan vast. Het bestuur bestuurt op hoofdlijnen en is eindverantwoordelijk voor de organisatie. Het bestuur delegeert taken en bevoegdheden aan de directeur om beleidsvoornemens uit te werken en uit te voeren. De directeur geeft leiding aan de werkorganisatie. Het bestuur wordt door de directeur geïnformeerd over de financiële en personele ontwikkelingen, over de output en over knelpunten en eventuele klachten. Tijdens de bestuursvergaderingen worden regelmatig presentaties georganiseerd door medewerkers zodat het bestuur nadere info krijgt over inhoudelijke projecten. Individuele bestuursleden vertegenwoordigen SLZ regelmatig op bijeenkomsten en overleggen in de regio, op bestuurlijk niveau (zoals bestuurlijk overleg met verantwoordelijke gedeputeerde van de provincie Zeeland) en op landelijk niveau (zoals bestuurlijke bijeenkomsten LandschappenNL). Het bestuur evalueert iedere vier jaar het eigen functioneren, het bestuursprofiel en de statuten en/of het huishoudelijk reglement. Het bestuur ontvangt geen bezoldiging voor de bestuursactiviteiten; wel een onkostenvergoeding.

In 2022 zijn 5 bestuursvergaderingen gehouden. Enkele van de in 2022 besproken agendapunten in het bestuur zijn: jaarverslag 2021, jaarrekening 2021, werkplan 2023 en begroting 2023, salarisadministratie, huisvesting, samenwerking op bedrijfsvoering niveau met HZL, aanpassing organogram SLZ, Routenetwerk Zeeland, zelfevaluatie van het bestuur, concept statuten wijziging, rooster aftreden bestuursleden en relevante nevenfuncties van bestuursleden. Enkele inhoudelijke presentaties van medewerkers aan het bestuur zijn gehouden over volkstuinen en biodiversiteit en over de activiteiten tijdens het 40-jarig jubileum. In 2022 heeft een gezamenlijke excursie (exotenbeheer en kleine cultuurhistorische elementen) en etentje van medewerkers en bestuur plaatsgevonden.

1.2 De werkorganisatie SLZ

De werkorganisatie van SLZ in 2022 bestaat uit gemiddeld 24 medewerkers (19 fte) in dienstverband (zie ook bijlage 1). Daarnaast hebben in 2022 3 stagiaires en 2 trainees deel uitgemaakt van de organisatie. De organisatie organiseerde en coördineerde de inzet van 41.000 vrijwilligersuren; bij een inzetbaarheid van 1500 uur/fte komt dit neer op 27 fte.

Het personeel kent een personeelsvertegenwoordiging (PVT) en SLZ heeft een interne en externe vertrouwenspersoon. Het organogram van SLZ met daarin de werkorganisatie is in afbeelding 1.1 weergegeven.

Afbeelding 1.1: Het organogram van Stichting Landschapsbeheer Zeeland in december 2022

1.3 Beleidsplannen en werkplannen

SLZ werkt volgens een meerjarig beleidsplan (2020-2023) en een eenjarig werkplan. In het beleidsplan zijn 4 aandachtsvelden gegeven voor de beleidsperiode: biodiversiteit, cultuurhistorie, beleving & vitaliteit en samenwerken & draagvlak vergroten. In dit jaarverslag zijn de uitwerkingen van deze aandachtsvelden weergegeven in respectievelijk de rapportages: prestatieveld biodiversiteit; prestatieveld cultuurhistorie; prestatieveld toegankelijkheid platteland; en prestatieveld vrijwilligerswerk, & prestatieveld communicatie en kennis. In het werkplan 2022 is een overzicht gegeven van alle geprognostiseerde projecten voor 2022. Daarnaast is voor 2022 een begroting opgesteld voor de gehele organisatie.

1.4 Richtlijnen en gedragscodes

SLZ onderschrijft de Code Goed Bestuur (de Code Wijfels), de Richtlijn RJ650 (onderdeel van richtlijnen van de Raad voor de jaarverslaggeving) en de werkwijze conform het CBF-keurmerk. SLZ werkt volgens de Gedragscode Natuurbeheer en Gedragscode Tijdelijke Natuur en de AVG-richtlijn. Hiernaast werkt SLZ met een eigen gedragscode; deze is te vinden op de website van SLZ. Maximaal 1/3 van de continuïteitsreserve wordt belegd in defensieve en duurzame pakketten van obligaties en aandelen.

1.5 Integriteit

SLZ heeft een Algemene Klachtenregeling, een interne Klachtenregeling Ongewenste Omgangsvormen, een gebruikersvriendelijke externe klachtenregeling en een Protocol Datalekken. Tijdens de jaarlijkse functioneringsgesprekken is integriteit een vast onderdeel van ieder gesprek; jaarlijks wordt in het MT het integriteitsbeleid geëvalueerd en 2 jaarlijks wordt het integriteitsbeleid in het bestuur van SLZ besproken. In 2022 is 1 informele klacht bij het bestuur binnengekomen; omdat het hier ging over een klacht over de personele organisatie heeft de directeur een gesprek gehad met de indiener van deze klacht. In 2022 zijn 4 meldingen bij de interne vertrouwenspersoon binnengekomen aangaande werkrelatie en werkdruk. Enkele

van deze meldingen zijn anoniem besproken door de vertrouwenspersoon en de directeur. Ernstige meldingen van integriteitschending worden direct kortgesloten met het CBF en LNL; in 2022 zijn geen ernstige meldingen ontvangen. De relevante (neven) functies van het bestuur en de directeur zijn opgenomen in bijlage 2.

1.6 Monitoring output

Met de meeste opdrachtgevers wordt gewerkt op basis van output-afspraken. De output afspraken worden gerapporteerd aan de opdrachtgevers bij oplevering van het project of het programma. SLZ werkt altijd samen met eigenaren en veelal ook in andere samenwerkingsverbanden. Veel projecten zijn geïnitieerd door SLZ en de uitvoering is een samenwerkingsverband. De outcome van behoud van het cultuurlandschap van Zeeland is lastig te monitoren. SLZ heeft reeds in diverse gremia aangegeven dat ze graag een monitoring van het cultuurlandschap van Zeeland op wil pakken; maar de financiering hiervan was tot nu toe een knelpunt. De impact van het werk van landschapsorganisaties is in 2019 en 2021 in beeld gebracht in rapporten van LandschappenNL/Avance Impact.

Na ieder jaar wordt een selectie van projecten geëvalueerd door de projectleider, het afdelingshoofd van de afdeling projecten en de financieel medewerker. In 2022 zijn onder andere de projecten “kleine bosjes” en “POP3 Versterking biodiversiteit en identiteit in het agrarisch landschap van Zeeland” geëvalueerd. Het totaal van de projecten wordt ieder jaar geëvalueerd door het managementteam van SLZ.

Hiernaast wordt veel van de output ook op een populair wetenschappelijke wijze via het tijdschrift ‘Landschapsbeheer Zeeland’ gecommuniceerd met de belangenbehartigers van SLZ. Dit tijdschrift wordt toegezonden aan alle vrijwilligers, de coördinatoren van de zelfstandige vrijwilligersgroepen, sponsors, particulieren en bedrijven die bij SLZ een samenwerkings- of beheercontract hebben en aan betalende abonneementhouders. Deze totale groep kan ook worden gezien als de belangenbehartigers van SLZ. In 2022 is het tijdschrift 3 maal verschenen en telkens met een oplage van 1550 exemplaren. Hiernaast publiceert SLZ haar kennisontwikkeling regelmatig in vakbladen.

1.7 Goede doelen organisatie

SLZ is een door het CBF erkende goede doelen stichting en heeft een ANBI-status. SLZ geeft tussen de 85-90% van de totale uitgaven uit aan de doelbesteding. De kosten voor beheer en administratie en voor het bestuur, die niet direct te koppelen zijn aan het bereiken van de doelstelling, bedraagt 10-15% van de totale kosten. SLZ heeft geen leden of vaste donateurs en heeft dus ook geen kosten voor ledenwerving. SLZ heeft, los van het verspreiden van naamsbekendheid via persberichten, de website en het tijdschrift van SLZ, geen uitgaven voor wervingskosten.

Het CBF controleert met name of SLZ zich houdt aan de regels van een goede doelenorganisatie; maar wil de komende jaren ook meer zicht krijgen op de vraag of je ook waar maakt wat je belooft; ofwel wat is de impact van de organisatie. De missie “samen werken aan ons landschap” moet dan niet worden getoetst op activiteiten, output of outcome maar op impact oftewel het effect. Een mooi voorbeeld van impact is de samenwerking met de gemeente Goes, bewonersorganisaties en SLZ om terreinen in de gemeente natuurvriendelijker en insectvriendelijker in te richten. SLZ heeft hiervoor in het verleden plannen gemaakt, heeft de inrichting mede begeleid en voert een deel van het onderhoud uit. Uit de monitoring van deze terreinen in 2020 blijkt dat de insectendichtheid is toegenomen.

1.8 Financiën

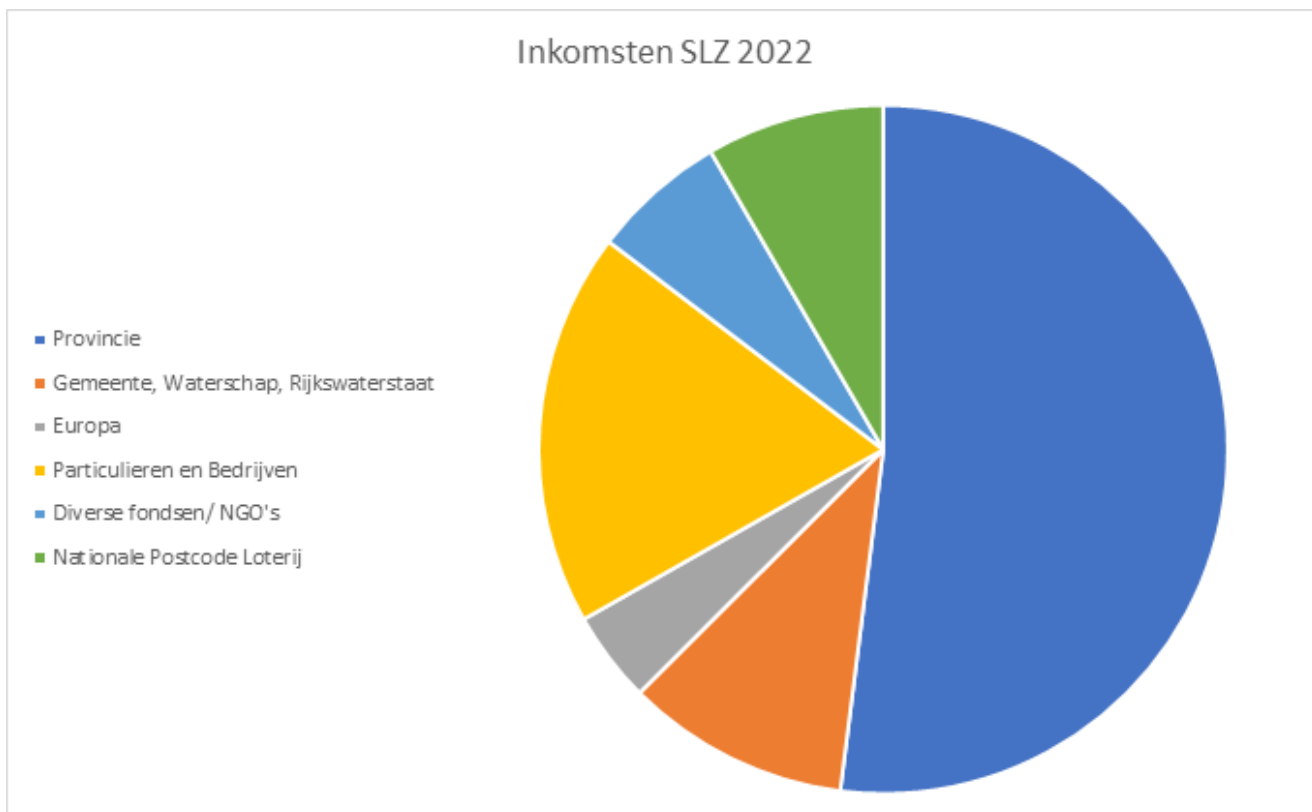
Het financiële overzicht van SLZ in 2022, met hierin alle inkomsten en uitgaven, wordt gerapporteerd in het jaarverslag SLZ 2022 (SLZ, 2023a). Het complete jaarverslag 2022 kan gedownload worden via de website van SLZ: www.landschapsbeheerzeeland.nl. De inkomsten en uitgaven in 2022 zijn schematisch in beeld gebracht in grafiek 1.1 en 1.2.

1.9 Jubileum SLZ 40 jaar

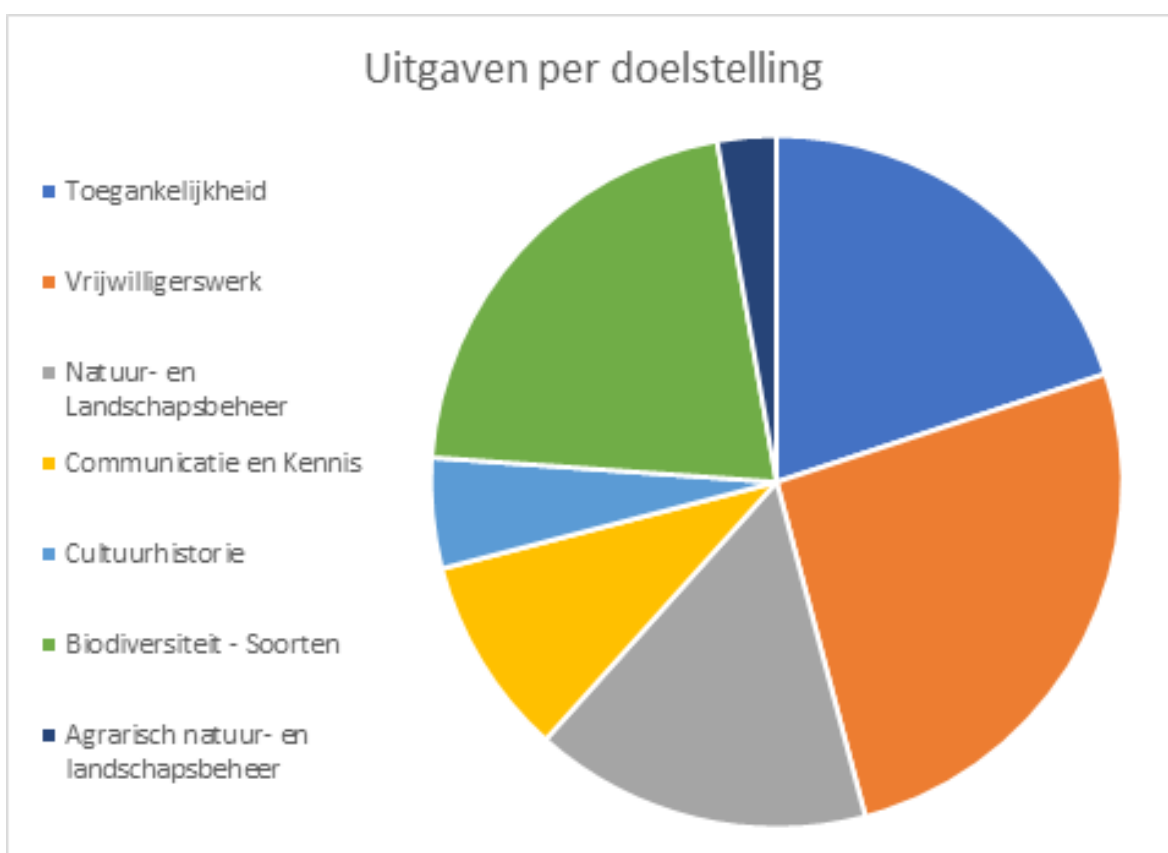
Op 27 september 1982 werd de akte van oprichting getekend en in 1983 gingen de eerste werkzaamheden onder de noemer van Landschapsverzorging Zeeland van start. Op 27 september 2022 is het jubileumjaar officieel van start gegaan. Samen met medewerkers en bestuursleden van het eerste uur werd teruggeblikt op de beginjaren van SLZ. Om het jubileum van Landschapsverzorging en later Landschapsbeheer Zeeland te vieren, is in 2022 een programma gemaakt en zijn de eerste lijnen voor het vinden van financiering daarvoor uitgezet. In 2022 is gewerkt aan de data voor een tour langs alle Zeeuwse gemeenten, de jubileum dag op 10 juni 2023 is gepland, de lijnen voor een boek over 40 karakteristieke landschapselementen zijn uitgezet (SLZ, 2023b) en de fotowedstrijd is via sociale media bekendgemaakt.

Afbeelding 1.2: Groepsfoto van bestuur en medewerkers van SLZ.

Grafiek 1.1: Inkomsten SLZ per opdrachtgever

Grafiek 1.2: Uitgaven SLZ per thema

2 Prestatieveld Toegankelijkheid Platteland

2.1 Wandelnetwerk Basis

Het project Wandelnetwerk richt zich op het vergroten van de binding met en het samenwerken aan de kwaliteit van het wandelnetwerk.

2.1.1 Wandelevent

Op zaterdag 21 mei 2022 organiseerden wij ons jaarlijkse wandelevenement. De locatie dit jaar was op het cultuurhistorisch erf van de familie Bierens, Kettinghoeve, Kettingdijk 5 in Tholen. Er waren ruim 80 aanwezigen!

Het wandelevent is speciaal voor álle betrokkenen bij het Wandelnetwerk Zeeland. Elk jaar is het in een andere regio. Het evenement bevordert de binding van álle betrokkenen bij wandelnetwerk Zeeland; zij delen hun ervaring en kennis met elkaar. In het ochtendprogramma was er een woordje van de Thoolse wethouder Hommel, een wandel quiz, een presentatie over de bezienswaardigheden op Tholen door SLZ en een presentatie door Wandelnet over wandelen in Zeeland. We benadrukken het verband tussen een mooi landschap en het wandelnetwerk Zeeland door de historie en de kenmerken van het landschap zichtbaar te maken middels diverse excursies in het middagprogramma.

Uitnodiging Wandelevenement
Welkom op Zaterdag 21 mei 2022 in de schuur van de Kettinghoeve, Kettingdijk 5, Tholen!
(Het kan koud zijn in de schuur, trek warme kleding aan)

Programma:
10.00 uur: Inloep met koffie/thee
• Welkomstwoord SLZ
10.30 uur: • Check je wandelkennis
• Wandelt Wethouder Hommel?
• Tholen beter leren kennen!
• Zeeland: Wandelprovincie
12.00 uur: Lunch verzorgd door de winnaar van de Thoolse Ondernemersprijs 2021: Cootjes Catering
13.00 uur: Excursies, op basis van uw vooraf opgegeven keuze
15.30 uur: Uiterlijk einde (direct na excursie)

Keuzemenu wandelexcursies:
(Bij aanmelden uw 1e + 2e voorkeurskeuze doorgeven!)

- Plantenwandeling Schor Abbekeën door Wijnand Lammers** -> ± 4 km. (totaal)
Met auto naar Gemalweg, t.h.v. nr. 28 (ten zuiden van Tholen-stad). Wandel door dit oorspronkelijke natuurgebied dat beheerd wordt door vrijwilligers van de christelijke natuurorganisatie A Rocha en van de Natuurvereniging Tholen. Dankzij dat beheer is een uniek gebied ontstaan met een aantal bijzondere planten en paddenstoelen. Bij voldoende zwaai- en veldvriendelijke graslanden van de Landtong van Tholen.
- Natuurwandeling De Heen door Het Zeeuwse Landschap** -> ± 10 km. (totaal)
voormalige zandplaat, slikken en schorren. Grote graven zorgen voor een open en gevarieerd landschap. Ontdek de landschap met uiting door de gids.
- Stads wandeling Tholen door Piet Quist** -> ± 2,3 km. (totaal)
Met de auto naar haven. Tholen is een vestingstad, dat nog goed te zien is aan de voormalige stadspark. Van de historische gebouwen zijn het stadhuis en de Grote Kerk de hoogste punten. Wil je meer weten over de rijke geschiedenis, ga dan mee met deze stadswandeling.
- Cultuurhistorische wandeling wandel door de Thoolse polder naar het voormalige Oosterschelde** -> ± 7 km. (totaal)
De voormalige stroomgeval werd in 1910 gebouwd onderaan de zeedijk bij de Schelphoek en diende ervoor om overtollig water uit de vaart over de dijk te pompen. Beklim het tuc van 'Stroom' de 25 meter hoge schoorsteen van dit rijksmonument en kijk uit over Oosterschelde.
- Erf en Biodiversiteit wandeling** -> ± 2 km. (totaal)
Erf rondleiding over 'De Kettinghoeve' en akkerbouwbedrijf door eigenaresse Carolien Bierens. Rondleiding door zuster Andy van de Velde over bijen én met de auto naar bloemzaadpercelen met toezichting door voorzitter bloemzaadclub Wil Boogaard.

Aanmelden:
Uiterlijk 16 mei aanmelden via: info@landschapsbeheerzeeland.nl
met vermelding van:
• uw Naam en Telefoonnummer
en uw 1e + 2e voorkeurskeuze voor de excursies in het middagprogramma!

DE ZEEUWSE NATUUR
Provincie Zeeland
gemeente Tholen

Afbeelding 2.1: Uitnodiging wandelevent

Afbeelding 2.2: Foto wandelevent

2.1.2 De provinciale adviesgroep

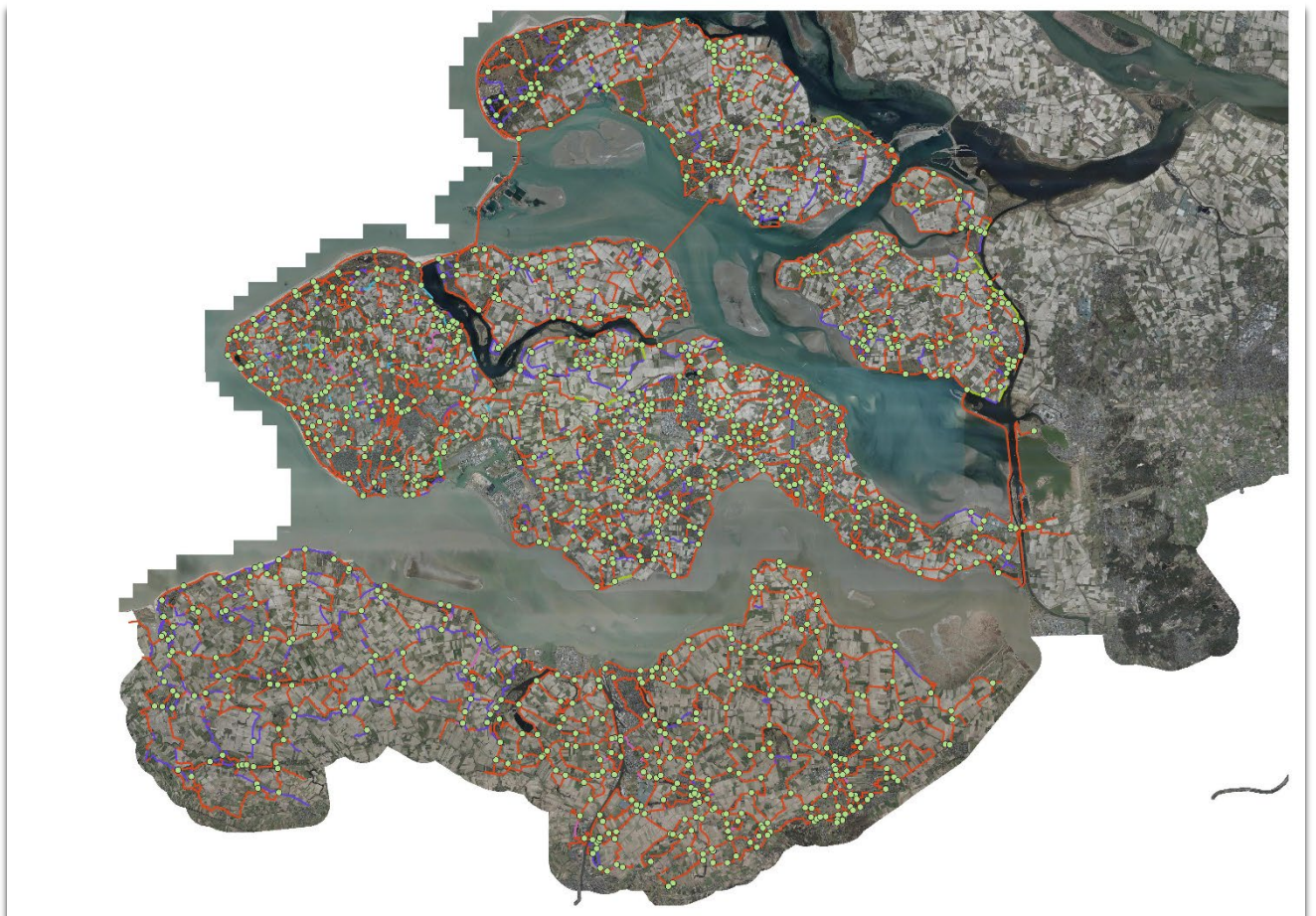
Ook in 2022 is de Provinciale adviesgroep weer bij elkaar geweest. Naast de 2 medewerkers van het Routebureau (nu tijdelijk bij Provincie ondergebracht), zaten ook medewerkers van de Provincie en de provinciale vertegenwoordiger van Wandelnet bij dit overleg. Een belangrijk onderwerp was ook de toekomst van het routebureau en de hierover geschreven rapporten kwamen ook uitgebreid aan bod. Tijdens 2022 werd het steeds duidelijker dat het streven is dat SLZ een taak gaat hebben in de Beheer- en Onderhoud van de routenetwerken (naast het beheer- en onderhoud dat SLZ al doet voor met name het Wandelnetwerk)

2.2 Organisatie, coördinatie en beheer Wandelnetwerk Zeeland

SLZ heeft ook in 2022 weer gezorgd voor de organisatie en coördinatie van het beheer van het wandelnetwerk in Zeeland. Een goed beheer is essentieel om een kwalitatief goed wandelnetwerk te behouden met een correcte bewegwijzering, goed begaanbare paden en een goede informatievoorziening d.m.v. bebording.

SAMEN WERKEN AAN ONS LANDSCHAP

- Wandelnetwerk Zeeland bestond in 2022 uit 2750 kilometer wandelroute waarvan 700 kilometer uit onverharde paden bestond;
- 172 vrijwilligers zijn in 2022 bezig geweest met coördineren, controleren, uitvoer van herstelwerk en uitvoer van maaiwerk;
- SLZ medewerkers hebben 1334 uur besteed aan het ondersteunen en faciliteren van de vrijwilligers, het onderhouden van contacten met eigenaren (onder andere terreinbeheerders) en gemeenten, het regelen van materialen (markeringsbordjes, palen, nieuwe informatiepanelen enz.), het bijwerken van de GIS bestanden en het uitvoeren van onderhoudstaken.
- In 2022 liepen er 236 zogenaamde boerenlandcontracten waarin afspraken opgenomen zijn over het openstellen van paden over het land van de eigenaren;
- De boerenlandvergoeding is met €0,05 verhoogd voor het deel waarmee onderhoudskosten vergoed worden zodat eigenaren die het wandelpad zelf maaien gecompenseerd worden voor de hogere onderhoudskosten (met name brandstofkosten);
- In 2022 zijn alle trekvloten in beheer bij SLZ weer gekeurd door Repcon en zijn de uit de keuring voortgekomen gebreken weer hersteld;
- In de verschillende regio's zijn bijeenkomsten geweest met de vrijwilligers met als doel om de vrijwilligers te informeren maar vooral ook te laten merken dat we het werk van de vrijwilligers erg waarderen (met als voorbeeld een excursie of een etentje)

Afbeelding 2.3: Wandelnetwerk Zeeland inclusief Reimerswaal

2.3 Toegankelijkheid Werk voor derden

In dit project opdrachten rond routes uitgevoerd voor externe partijen zoals bijvoorbeeld het ontwikkelen van nieuwe ommetjes of bewegwijzering van een MTB route. In 2022 zijn er door SLZ medewerkers 529 uren gewerkt aan deze opdrachten.

2.3.1 Maaiwerk terreinbeheerders

Voor een aantal terreinbeheerders maait SLZ paden. Het gaat om paden waar het wandelnetwerk over loopt maar die de organisaties niet zelf maaien. Op deze manier ontzorgen helpen we de terreinbeheerder en zorgen we ook voor aantrekkelijke paden die onderdeel zijn van het wandelnetwerk.

2.3.2 MTB routes

De MounTainBike route op Schouwen-Duiveland is in 2022 weer onderhouden. Daarnaast heeft de gemeente Borsele gevraagd om te helpen bij het wijzigingen van de MTB route binnen de gemeente. Het was nodig om de markeringsbordjes opnieuw aan te brengen en ook is de route op een aantal plekken gewijzigd. Ook zijn er op een aantal plekken extra bordjes aangebracht om te zorgen dat de route goed te volgen is.

2.3.3 Liberation route

Ook in Zeeland wordt de Liberation route ontwikkeld <https://www.liberationroute.com/themed-routes/18/battle-of-the-scheldt>. SLZ is gevraagd om te helpen bij de uitvoer door op belangrijke plaatsen zogenaamde vectoren aan te brengen. In 2022 heeft SLZ dit voor de gemeente Veere ook daadwerkelijk uitgevoerd.

2.3.4 Rolstoel- en rollatorvriendelijke wandelroutes in Reimerswaal

In de gemeente Reimerswaal is in december 2022 een prachtig wandelnetwerk geopend van in totaal 175 km. Op deze routes bevinden zich onder andere klaphekjes, een trekvlot en onverharde paden. Gemeente Reimerswaal vindt het belangrijk dat iedereen de mogelijkheid heeft om te bewegen, daarom heeft zij samen met Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Zorggroep Ter Weel en inwoners voor alle wandelommetjes een rolstoel- en rollatorvriendelijke route gemaakt. Bijzonder aan deze routes is, dat deze makkelijk zijn af te leggen met wielen. Het zijn allen routes met een zo glad mogelijke ondergrond, hierbij worden onverharde paden met los grind, gras en zand vermeden. Hetzelfde geldt voor obstakels zoals fietshekjes, schuine stoepen en smalle steegjes. De rolstoelroutes zijn te vinden in Yerseke, Waarde, Rilland, Oostdijk, Kruiningen, Krabbendijke en Hansweert. De routes zijn te herkennen aan speciale bordjes met een 'rol'-icoontje. Van elke route zijn flyers gemaakt. Deze zijn verkrijgbaar bij de diverse locaties van Zorggroep Ter Weel en bij het Toeristisch Informatiepunt in Yerseke. Daarnaast zijn de routes te downloaden op onze website <https://landschapsbeheerzeeland.nl/wandelnetwerk-reimerswaal> en via: www.reimerswaal.nl/wandelnetwerk.

Als extra toevoeging wordt dit jaar op elke route een speciale rolstoel-picknick set geplaatst. Hiervan zijn twee verschillende varianten: een picknickset waar een rolstoel aan de kopse kant kan aanschuiven zonder tegen tafelpoten o.i.d. aan te zitten en een losse tafel met aan één zijde een bankje. In elk dorp staat een informatiebord met kaarten van het gehele wandelnetwerk Reimerswaal, het dorpsommetje en de dorpsrolstoelroute. Op woensdag 11 januari 2023 was de officiële opening.

Dit project is mogelijk gemaakt door Gemeente Reimerswaal, Geopark Schelde Delta/Provincie Zeeland, Zorggroep Ter Weel, VSB fonds, De Versterking, ANWB en Stichting Landschapsbeheer Zeeland.

Afbeelding 2.4: routebordjes met een 'rol'-icoontje

Afbeelding 2.5: Flyer rolstoelroute

2.3.5 Routes Grenspark Groot-Saeftinghe

Vanuit het Grenspark Groot-Saeftinghe is SLZ gevraagd om een aantal wandelroutes te ontwikkelen. 2022 stond vooral in het teken van de voorbereiding van dit project. Zo is veel overleg geweest over de wensen van de opdrachtgever en is de aanpak vertaald in een (concept) projectplan. Ook zijn de eerste contacten gelegd met Vlaamse partners om mee samen te werken om dit project gerealiseerd te krijgen.

2.4 Wandelnetwerk Reimerswaal

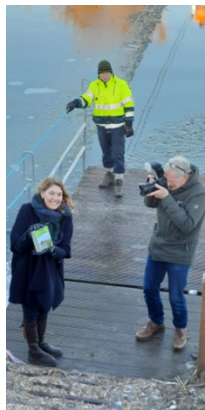
Op woensdag 14 december 2022 is het Wandelnetwerk Reimerswaal officieel geopend. Onder het toezien oog van vele vrijwilligers, betrokkenen, samenwerkingspartners en overige belangstellenden opende burgemeester José van Egmond van de gemeente Reimerswaal het Wandelnetwerk Reimerswaal bij een van de leukste elementen op de route: het trekvlot. De routes rondom de dorpen, zogenaamde ommetjes, zijn via enkele langere routes aan elkaar gekoppeld zodat er een wandelnetwerk ontstaat. Als resultaat is er in de gemeente ruim 175 kilometer bewegwijzerd wandelnetwerk gerealiseerd waarvan 16,5 kilometer over onverharde wegen, waarvan 7 km kilometer over boerenlandpaden. In elk dorp is er een ommetje met een thema:

- Oostdijk: Verdrongen dorp
- Yerseke: Zilte Route
- Kruiningen: Watersnood 1953
- Krabbedijke: Kern met Pit
- Waarde: Cisterciënzers route
- Rilland: Oud & Nieuw
- Hansweert: Parlevinkerspad

Ruim 30 actieve vrijwilligers/ bewoners hebben hieraan meegewerkt. Zij hebben totaal 1540 uur gewerkt. Per dorp is er een groepje gevormd die samen mooie routes hebben verkend en bedacht rondom hun dorp. Diverse eigenaren en pachters hebben toegang verleend over hun terrein zoals dijken en paden over boerenland. Er is een papieren routekaart gedrukt waar het gehele wandelnetwerk Reimerswaal, inclusief de ommetjes op staat. Deze is verkrijgbaar bij de toeristische infopunten in de gemeente. Het wandelnetwerk is ook te vinden via www.reimerswaal.nl/wandelnetwerk, op de informatieborden in de dorpen of stippel je route direct online uit via de routeplanner op www.wandelnet.nl/wandelrouteplanner.

SAMEN WERKEN AAN ONS LANDSCHAP

Dit Reimerswaalse netwerk is het sluitstuk van het Wandelnetwerk Zeeland. Er is nu in heel Zeeland een gebiedsdekkend wandelnetwerk dat bestaat uit bijna 3000 kilometer aan wandelroutes! Dit project is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de gemeente Reimerswaal en wordt gesteund door Provincie Zeeland via het Programma voor Plattelandsontwikkeling (POP3), het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling, Leader en de Nationale Postcode Loterij.

*Afbeelding 2.7:
Fotomoment
Burgemeester
Reimerswaal met
wandelkaart*

Afbeelding 2.6: Paneel Reimerswaal

3 Prestatieveld Vrijwilligerswerk

SLZ houdt zich bezig met begeleiden, stimuleren, faciliteren en coördineren van de groene vrijwilligers en bewonersinitiatieven in Zeeland. Het gaat hierbij om het ondersteunen van zelfstandige groepen vrijwilligers en bewoners maar ook de coördinatie van de vrijwilligers die door SLZ aangestuurd worden.

3.1 Rapportage vrijwilligerswerk

In 2022 zijn weer vele vrijwilligers op pad geweest die weer heel veel uren hebben gewerkt en zo hebben bijgedragen aan het behoud van natuur, landschap en cultuurhistorie in Zeeland.

3.1.1 Uren en vrijwilligers

Hoewel het aantal vrijwilligers wat lager is dan in 2021, is het aantal vrijwilligersuren gestegen ten opzichte van 2021 (zie onderstaande grafieken)

Grafiek 3.2: Langjarige ontwikkeling aantallen vrijwilligers

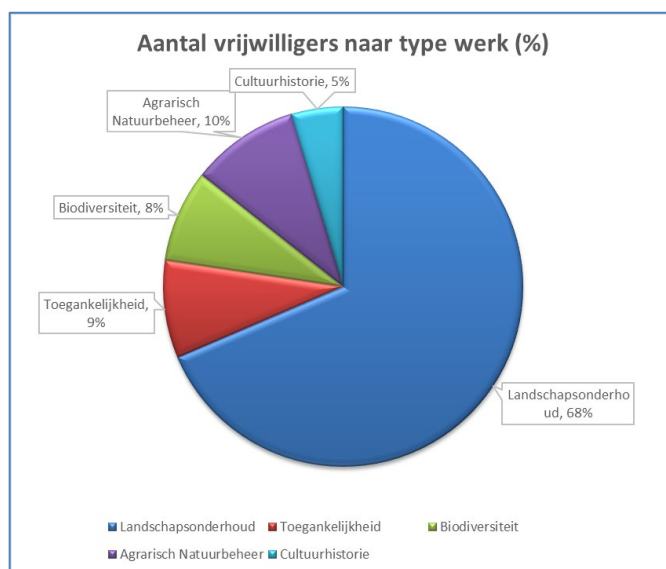

Grafiek 3.1: Langjarige ontwikkeling aantallen vrijwilligersuren

De daling van het aantal vrijwilligers is vooral toe te schrijven aan het lagere aantal deelnemers op de Natuurwerkdag (123 minder). Dat is meteen ook de verklaring waarom het aantal uren wel hoger is. Het aantal 'vaste' vrijwilligers is heel constant en deze vrijwilligers zorgen toch voor het grootste deel van de uren.

Het werk dat de vrijwilligers uitvoeren is heel divers. Om een beeld te geven waar de vrijwilligers zich voor inzetten, is het werk ingedeeld in de volgende werkvelden: wandelnetwerken, biodiversiteit, agrarisch natuurbeheer, cultuurhistorie, landschapsonderhoud.

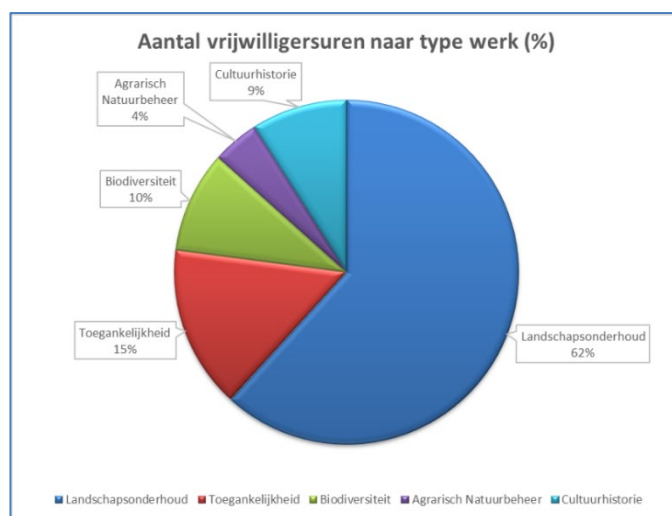
In grafiek 3.3 is te zien voor welk van de werkvelden de vrijwilligers zich inzetten. Meer dan 2/3 van de uren worden (nog steeds) gemaakt in het landschapsonderhoud. Het gaat hierbij om onderhoud aan landschapselementen zoals het uitvoeren van knotwerk, snoei van

Grafiek 3.3: Percentage aantallen vrijwilligers naar type

hoogstamfruitbomen, plantwerk, snoei van hagen en ecologisch maai-beheer. Agrarisch Natuurbeheer, Biodiversiteit en Toegankelijkheid zitten qua percentage dicht op elkaar maar volgen op gepaste afstand met respectievelijk 10%, 8% en 9%

Wanneer we kijken naar het percentage van het werk (zie grafiek 3.4) dan zien we dat de vrijwilligers Landschapsonderhoud het grootste percentage aan uren hebben gemaakt. Wel is het percentage uren lager als het percentage aantallen vrijwilligers. Dit is ook het geval bij Agrarisch Natuurbeheer. Bij de Cultuurhistorie, Biodiversiteit en Toegankelijkheid is het percentage uren juist hoger dan het percentage aantallen vrijwilligers. De vrijwilligers maken per persoon relatief veel uren.

Grafiek 3.3: Aantal gewerkte vrijwilligersuren naar type werk in %

3.1.2 Overzicht zelfstandig werkende groepen

Het volgende overzicht toont alle zelfstandige groepen waar SLZ wel bij betrokken is met advies, levering van gereedschap of andere manieren van ondersteuning.

Groepen	Totaal aantal groepen
Scholen (alleen levering gereedschap)	5
Groepen uitleen gereedschap (buiten scholen, vaste groepen en Natuurwerkdag)	3
Zelfstandige scholen op Natuurwerkdag	1
Groepen Natuurwerkdag (buiten groepen elders in dit schema genoemd)	9
NBV 't Duumpje	1
NBV De Stelkluut	1
KNNV De Bevelanden	1
Werkgroep Landschapsverzorging Walcheren	1
Werkgroep Actief Terreinbeheer S-D	1
Natuurvereniging Tholen	1
A Rocha werkgroep Zeeland	1
Moesbosch werkgroep	1
Oranjesbosch werkgroep	1
Hout en Co	1
Kapsalon	1
Sprenckpark	1
Totaal Landschapsonderhoud	30
Zwartenhoekse Zeesluis	1
Historische grenspalen	1
Oude Fruitrassen	1
Waardevolle begraafplaatsen	14
Historische buitenplaatsen	6
Totaal Cultuurhistorie	23
Monitoring agrarisch natuurbeheer (Poldernatuur) begeleid door SLZ via ZeeBra	9
Partridge	2
Patrijzen meetnet	16
Totaal Agrarisch Natuurbeheer	27
Kerkuilen	7
Steenuilen	2
Kiekendief	6
Vleermuizen (klachtafhandeling)	1
Amfibieën (monitoring)	1
Mossen	1
Ecologisch gazonbeheer	4
Duinen Valkenisse monitoring	1
Meetnet alpenwatersalamanders en kamsalamanders	1
Steenuil en steemarters ZVL	2
Werkgroep biodiversiteit Ovezande	1
Totaal Biodiversiteit	27
Groepen controle wandel netwerk	7
Totaal Wandelnetwerk Zeeland	7
Totaal aantal zelfstandig werkende groepen	114

Tabel 3.1: Zelfstandig werkende groepen

3.1.3 Organisatie vrijwilligerswerk

Dat al deze vrijwilligers en vrijwilligersgroepen aan de slag zijn gegaan in 2022 is niet vanzelf gegaan. Om deze grote aantallen vrijwilligers en vrijwilligersuren voor elkaar te krijgen is er door SLZ medewerkers gewerkt aan de volgende taken:

- Werving en intakes vrijwilligers
- Uitkeren onkostenvergoeding aan vrijwilligers
- Contact onderhouden met zelfstandige vrijwilligers- en bewonersgroepen

3.2 Kennis en kwaliteit

Het werk dat onder andere door vrijwilligers uitgevoerd wordt, dient wel van voldoende kwaliteit te zijn. Hierin is de werkvoorbereiding en de aansturing in het veld door onze voormannen belangrijk zodat de vrijwilligers goed weten wat en hoe ze het werk uit moeten voeren. Daarnaast is het ook belangrijk dat vrijwilligers zelf de kennis en vaardigheden op het werk op de juiste manier maar ook veilig uit te voeren. Omdat voor elkaar te krijgen geven we jaarlijks een aantal cursussen die te maken hebben met inhoudelijke kennis of het veilig uitvoeren van het werk.

Datum	Cursussen/ kennisbijeenkomsten	Doelgroep	Aantal deelnemers
22-feb	Herhalingscursus bosmaaier	vrijwilligers	7
24-feb	Cursus zaag- en veltechniek	vrijwilligers/medewerkers	10
13-apr	Cursus werken op hoogte	vrijwilligers/medewerkers	19
13-dec	Cursus veldhulpverlening	vrijwilligers/medewerkers	11

Tabel 3.2: Cursusprogramma voor vrijwilligers

Naast de kennis is het ook belangrijk dat de vrijwilligers en medewerkers met goede materialen op pad gaan. Zo wordt er jaarlijks ook nieuw gereedschap aangeschaft maar ook het onderhoud en de keuring van machines, gereedschap, ladders en klimmateriaal hoort daar bij. Ook externe groepen kunnen gereedschap bij SLZ lenen via ons uitleen systeem.

Verder stelt SLZ Persoonlijke Beschermingsmiddelen (PBM's) beschikbaar aan medewerkers en vrijwilligers. Het gaat onder andere om handschoenen, helmen, veiligheidsbrillen maar ook kleding en helm met gehoorbescherming en gelaatsbescherming voor de bosmaaier en kettingzaag. Ook de aanschaf en het onderhoud van de bedrijfswagens valt hieronder zodat ploegen goed en veilig op de werklocatie geraken.

3.2.1 Binding en waardering

We vinden het als SLZ erg belangrijk om aan de vrijwilligers te laten merken hoe enorm we waarderen wat ze allemaal doen. Daarom hebben we ook in 2022 voor de Landschapsonderhoudsvrijwilligers excursies georganiseerd. De NMZ ploegen zijn naar de Dintelse Gorzen geweest en hebben daar (in de regen) een wandeling gemaakt onder begeleiding van een gids van Natuurmonumenten. 's Middags na de lunch is vanwege het weer een alternatief programma geregeld: oud Hollandse volksspelen in plaats van een sloepen vaartocht. Ook de Zeeuws-Vlaamse ploegen zijn op excursie geweest en wel naar het bijzondere museum Verbeke foundation waar kunst en natuur samenkomen.

Jaarlijks willen we ook een vrijwilliger in het zonnetje zetten die zich bijzonder heeft ingezet voor de doelstellingen van SLZ. Op zaterdag 3 december is de Gouden Jirizaag weer uitgereikt aan vrijwilliger Gerard van

Daele van de knotgroep van 't Duumpje. Gerard is al 25 jaar actief binnen de knotgroep waarin hij het onderhoud van het gereedschap voor zijn rekening neemt. Daarnaast springt hij in wanneer de coördinator afwezig is.

Gerard is naast het landschapsbeheer ook al jarenlang lid van de lokale vogelwerkgroep. Binnen deze werkgroep houdt hij zich bezig met de waterwildtellingen, de tellingen van steenuilen, de ganzentellingen en de BMP tellingen. Ook heeft hij jarenlang kerkuilen geïnventariseerd en dit gecoördineerd. Gezien zijn grote en brede bijdrage aan de natuur in Zeeland verdiende hij de Gouden Jirizaag.

Afbeelding 3.1: Gouden Jirizaag winnaar Gerard van Daele met 'zijn' knotgroep van 't Duumpje

3.2.2 Werving

Voordat een vrijwilliger actief wordt bij een vrijwilligersploeg, wordt er eerst een kennismakingsgesprek gevoerd. Aan de hand van de voorkeuren en beschikbaarheid van de potentiële vrijwilliger wordt de nieuwe vrijwilliger ingedeeld bij een ploeg. In 2022 zijn er voor de regio Noord- en Midden Zeeland 51 gesprekken gevoerd. Gelukkig is dat weer een stuk meer dan voor 2021, toen waren het er 23 minder.

Op www.natuurwerkzeeland.nl staan er vacatures van diverse groene organisaties in Zeeland, hierop zijn vacatures geplaatst van allerlei werkzaamheden. Hiernaast gebeurt het werven ook via vrijwilligerscentrales en de SLZ website maar ook werd er meer gebruik gemaakt van Social Media (Facebook, Twitter en Instagram).

Heb je nog geen plannen voor volgende week woensdag en lijkt het je leuk om een dagje de handen uit de mouwen te steken? Kom dan naar de open werkdag in de Zoeten Haard. Kijk op onze website voor meer informatie en om je aan te melden: ap.lc/rKawZ

3:10 p.m. · 20 jul. 2022

Afbeelding 3.2: Werving via sociale media

3.2.3 Gereedschapsuitleen van SLZ

SLZ is dé partij die vrijwilligersgroepen in natuur- en landschapsbeheer ondersteunt en de uitleen van diverse gereedschappen coördineert. Dit kan variëren van takkenscharen en zagen tot amfibiefuiken en ladders.

SAMEN WERKEN AAN ONS LANDSCHAP

Natuurorganisaties, bewonersgroepen of wijkverenigingen die zijn aangesloten bij SLZ kunnen bij ons gereedschap lenen. Alles loopt via digitale reserveringen via onze website:

<https://landschapsbeheerzeeland.nl/vrijwilligers/gereedschapsuitleen>

Het gereedschap wordt goed onderhouden en wij zorgen ervoor dat ze met goed en veilig gereedschap aan de slag kunnen in het landschap. Om gereedschap te lenen, moet men inloggen met een account. Men krijgt toegang indien de vrijwilligersgroep past binnen onze doelgroep van natuur- en landschapsbeheer.

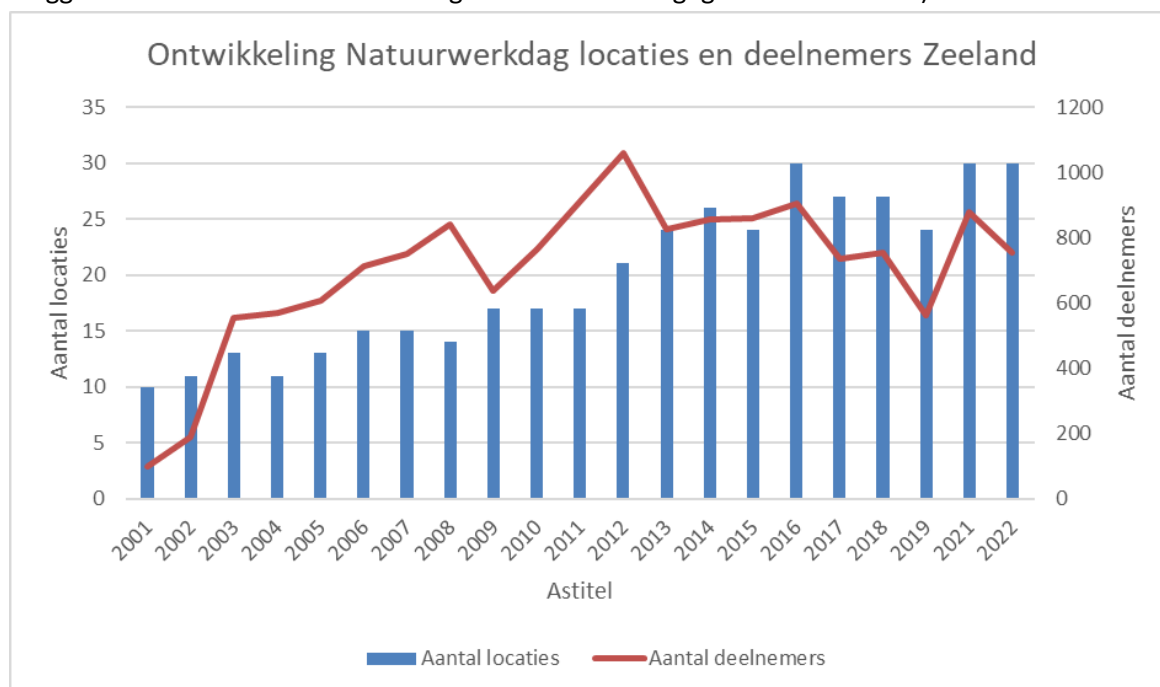
3.3 Overige projecten vrijwilligerswerk

3.3.1 Landschapsonderhoud

Het onderhoud aan de landschapselementen is wel een kerntaak van SLZ. Het aantal projecten dat SLZ uitvoert en waarin ook onderhoud aan landschapselementen wordt uitgevoerd, is behoorlijk gegroeid in de loop der jaren. Ondanks de vele projecten wordt nog veel werk vanuit het project Landschapsonderhoud uitgevoerd. De 2^e meest voorkomende werkzaamheden zijn het knotten van (meestal) wilgen en het uitvoeren van ecologisch maaibeheer. Daarnaast komt ook wel ander werk voor zoals plantwerk en het snoeien van laanbomen. SLZ medewerkers hebben in 2022 3065 uur besteed aan werkvoorbereiding, uitvoer en het begeleiden van de uitvoer door vrijwilligers. Voor 46 verschillende eigenaren is er op 106 klussen gewerkt met een totaal van 264 werkdagen. Daarnaast zijn 319 knotpoten geoogst voor 21 verschillende personen.

3.3.2 Natuurwerkdag

Op vrijdag 4 november vond de Natuurwerkdag junior weer plaats vooraf aan de gebruikelijke Natuurwerkdag op de eerste zaterdag van november (op 5 november in 2022). Op de Natuurwerkdag junior zijn er 5 schoolklassen aan de slag gegaan onder deskundige begeleiding van SLZ medewerkers. Op de vrijdag en zaterdag samen hebben er 754 deelnemers op 30 locaties zich ingezet voor natuur en landschap in Zeeland. Het aantal locaties was daarmee gelijk aan dat van 2021. Het aantal deelnemers is wel iets lager vergeleken met het aantal deelnemers in 2021. Dit is de zien in meerjarenoverzicht (2020 weggelaten omdat de Natuurwerkdag toen niet door is gegaan i.v.m. corona).

SLZ is de provinciale coördinator van de Natuurwerkdag in Zeeland. SLZ medewerkers hebben 367 uur gestoken in het ondersteunen locatieleiders met advies, gereedschap/PBM's, hulp om de locatie op de site www.natuurwerkdag.nl te plaatsen en de promotie van de Natuurwerkdag.

3.4 Bestrijding Bacterievuur 2022

Sinds 1992 controleert Stichting Landschapsbeheer Zeeland in de zomermaanden waardevolle meidoornhagen op de besmettelijke ziekte 'bacterievuur', in een zone van 500 meter rond fruitteeltbedrijven op Walcheren, Zuid-Beveland en Zeeuws-Vlaanderen op basis van vrijwillige medewerking van eigenaren en op verzoek in natuurgebieden en andere terreinen. Dit gebeurt met zorg en vakkennis. Het controleseizoen loopt van 1 mei tot 30 september. Deze controles leveren een belangrijke bijdrage aan het onderhoud van het landschap met zijn prachtig bloeiende meidoornhagen die zo karakteristiek zijn voor Zeeland. De bacterievuurcontroles worden uitgevoerd door SLZ-medewerkers. In Zeeuws-Vlaanderen hebben ook 5 vrijwilligers meegeholpen (totaal 36 uur).

3.3.1 Bij particulieren en organisaties

In het in 2018 gestarte abonnementensysteem, lopen 17 abonnementen, waarvan bij zeven abonnees er twee controlerondes plaatsvonden. Een locatie kan uit meerdere percelen bestaan. Lichte aantastingen worden tijdens de controle direct weggeknipt. Zwaarder knip- en zaagwerk wordt aangespoten, net als moeilijk bereikbare aantastingen. Van alle aantastingen worden indien mogelijk de locaties ter plekke vastgelegd met gps-apparatuur. Een offerte voor het verwijderen van aangespoten aantastingen wordt met een locatiokaartje aan de eigenaar van het betreffende perceel gestuurd. De eigenaar heeft hierbij de keuze de aantastingen zelf te verwijderen, of SLZ hiervoor in te huren. In 2022 zijn er geen offertes verzonden voor extra werk.

In 2022 is het totale aantal gevonden aantastingen licht toegenomen ten opzichte van 2021. Er zijn 146 aantastingen in 2022 gevonden, tegen 139 aantastingen in 2021. De meeste aantastingen zijn gevonden in Zeeuws-Vlaanderen, vooral op locaties waar pas sinds 2019 wordt gecontroleerd. Buiten deze twee locaties is er vrijwel geen bacterievuur gevonden tijdens de vrijwillige controle. Op Zuid-Beveland zijn 3 infecties gevonden, op de Zeeuws-Vlaamse locaties samen 143 stuks.

3.3.2 Bij Waterschap Scheldestromen

Sinds 2005 controleert SLZ voor Waterschap Scheldestromen de meidoornheggen op Walcheren en sinds 2011 ook diverse heggen langs wegen op Zuid-Beveland. De meeste heggen liggen binnen een straal van 500 meter rond fruit- of boomteeltbedrijven. Als er veel infecties worden gevonden dan wordt er alleen binnen de 500 meter zone gecontroleerd. Bij weinig infecties wordt binnen de beschikbare tijd de te controleren zone uitgebreid naar 750 meter. Dit verlaagd de infectiedruk op de boomgaarden binnen de 500 meter zone. In 2022 is er vanwege het geringe aantal aantastingen binnen een straal van 750 meter gecontroleerd.

In 2022 zijn er binnen het gebied wat in opdracht van het WSS gecontroleerd is in totaal 37 aantastingen gevonden, waarvan er 14 in opdracht van het WSS door een loonwerker zijn verwijderd (loonwerk) en 23 door SLZ zelf zijn weggeknipt (knipwerk). Hoewel er de laatste jaren weinig bacterievuur wordt gevonden is het totaal aantal gevonden aantastingen in 2022 wel beduidend hoger dan in 2021 (23; 17 in 2020, 26 in 2019).

Werkwijze

Begin mei zijn we gestart, we gaan wekelijks op stap en de laatste ronde was aan het eind van september. Er worden altijd 5 rondes gedaan. De laatste ronde checken we vooral op indicatie; waar we aantastingen verwachten op basis van voorgaande bevindingen. 1 ronde is het gehele gebied dat bestaat uit 3 subregio's: Zuid, Midden, Noord. Over één ronde wordt minstens 3 dagen gedaan. Op de laatste controle dag is er gecontroleerd op locaties waar eerder in het seizoen meer bacterievuur is gevonden dan op andere locaties.

Nieuwe indeling

Voor de start zijn de gebieden opnieuw ingedeeld, waardoor kaartjes niet meer overeenkomen met de kaartjes uit eerdere jaren. Hier is voor gekozen om ook de verbindingzones tussen gebieden die vlak bij elkaar liggen beter op kaart weer te kunnen geven. Deze nieuwe indeling maakt het makkelijker om gegevens op kaart te delen. De controleurs zelf zijn nu niet meer van de kaartjes afhankelijk, omdat ze alle te controleren hagen in een app op hun telefoon of tablet hebben zitten. Alle gevonden aantastingen zijn direct in het veld digitaal vastgelegd. Na afloop van een controle dag zijn de in het veld opgeslagen punten geüpload naar de cloud. Op kantoor worden deze vervolgens weer gedownload en in het gis-meer-jaren-project opgenomen. De cloud versnelt de gegevensoverdracht.

4 Prestatieveld Natuur- en Landschapsbeheer particulieren

SLZ voert diverse uitvoeringsgerichte taken en projecten uit op het gebied van particulier natuur- en landschapsbeheer en natuur- en landschapsbeheer bij overheden.

Een van de projecten is het project ‘Herstel streekeigen erven’. Via dit project worden plannen gemaakt voor het opknappen van minimaal 3 erven. Daarnaast worden 4 projecten uitgevoerd gericht op particulier landschapsonderhoud via een abonnementensysteem. In 2022 is verder onderzocht of en hoe we mogelijk abonnementen kunnen samenvoegen of combineren. Via de verschillende projecten zijn veel activiteiten op het gebied van landschapsonderhoud uitgevoerd, zie onder. Daarnaast zijn enkele kleinere projecten uitgevoerd zoals “Bomen voor koeien” en “Plan Boom”. Via het werkveld Natuur en landschapsbeheer zijn in 2022 diverse taken en projecten uitgevoerd op het gebied van: particulier natuur- en landschapsbeheer en natuur- en landschapsbeheer bij overheden:

4.1 Advisering en planvorming

SLZ wordt vaak gevraagd voor advies op het gebied van natuur en landschapsbeheer. Het betreft diverse uiteenlopende adviezen aan particulieren, overheden en agrariërs.

Een overzicht van de 158 adviezen in 2022:

- Aanvraag advies particulieren over natuur en landschapsbeheer: 123 particulieren
- Aanvraag advies particulieren over cultuurhistorie: 11 particulieren
- Losse aanvragen overheden over natuur en landschapsbeheer: 2 keer
- Aanvraag advies Agrarisch natuur beheer (incl. fruittelers): 9 aanvragen
- Aanvraag advies biodiversiteit: 8 stuks.
- Overig: 5 stuks.

Medewerkers van SLZ hebben met zeer veel particuliere grondgebruikers contact over de aanleg en het beheer van kleine landschapselementen. Het betreffen adviezen aan bewoners van het buitengebied over o.a. gewenste methoden van onderhoud, natuurvriendelijke streekeigen erfinrichting, verkrijgen van subsidies en dergelijke. Vaak wordt het opstellen van schriftelijke adviezen opgenomen in de lopende projecten. Op diverse locaties werd er tevens werk voor de vrijwilligersploegen afgesproken.

4.2 Externe opdrachten

Voor verschillende eigenaren zijn plannen gemaakt voor de inrichting en/of het beheer van een terrein, buitenom lopende SLZ-projecten. De kosten voor het opstellen van deze plannen zijn voor rekening van de eigenaren. In 2022 voerde SLZ 24 betaalde opdrachten van verschillende aard en omvang uit voor externe opdrachtgevers. Ten opzichte van vorig jaar zijn de opdrachten omvangrijker geworden. De grote opdrachten zijn daardoor als project benaderd en worden niet meegenomen in dit overzicht.

Wat opvalt is dat er veel opdrachten voor inrichtingsplannen en begeleiding van uitvoering waren. De meeste opdrachten kwamen van overheden, net zoals in het voorgaande jaar.

De opdrachten zijn verdeeld over de werkvelden ‘Natuur en Landschapsbeheer’ en ‘Communicatie en Kennis’ (zie onderstaande tabel voor details). Ook binnen de prestatievelden ‘Agrarisch Natuurbeheer’ en ‘Toegankelijkheid’ zijn externe opdrachten uitgevoerd.

Opdrachten natuur- en landschapsbeheer

Type opdracht:

inrichtingsplan	toets	inventarisatie	begeleiding en uitvoering	paneel	lezing of excursie	plan / rapport	overig
11	0	0	8	0	0	1	0

Opdrachtgever:

particulier	agrariër	overheid	bedrijf	anders
3	2	11	3	1

Opdrachten Communicatie en Kennis

Type opdracht:

inrichtingsplan	toets	inventarisatie	begeleiding en uitvoering	paneel	lezing of excursie	plan / rapport	overig
0	2	3	0	0	4	4	1

Opdrachtgever:

particulier	agrariër	overheid	bedrijf	anders
1	0	3	7	3

Opdrachten waarvoor offerte is uitgebracht, maar die niet zijn doorgegaan:

inrichtingsplan weiland
Maaiwerk poelen
Uitvoering beheer N61 gebieden
Pilot camperplaatsen
inrichting perceel
Presentatie voor recreatieondernemers

4.3 Samenwerking met bedrijven

In 2022 is wederom op diverse fronten samengewerkt met bedrijven. Voorbeeld hiervan is de actie “Boeren planten bomen”. Bij de uitvoering van diverse maatregelen t.b.v. landschapsherstel e.d. worden veel plaatselijke en regionale bedrijven ingezet, zoals bij uitvoering maatregelen in het kader van de POP3 projecten, bij het opschonen van poelen in het kader van de VOL of het project “kwetsbare bijen 2022”. De contacten met Dow, Yara en Cargill in de Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone zijn in 202 voortgezet. Voor Zeeland Refinery in het Sloegebied hebben we werkzaamheden begeleid in het kader van aanleg tijdelijke natuur (zie ook project Natuur op bedrijfsterreinen).

4.4 Samenwerking met overheden

Met alle Zeeuwse gemeenten is er contact over het ontwikkelen en uitvoeren van diverse projecten. Daarnaast wordt SLZ vaak benaderd door gemeenten voor het opstellen van onderhoudsadviezen of het uitvoeren van diverse onderhoudswerkzaamheden aan natuur- en landschapselementen, dit zijn dan betaalde opdrachten. We werken veel samen met de gemeenten binnen diverse projecten zoals bij het wandelnetwerk en biodiversiteit. Daarnaast is er met gemeenten ook overleg in het kader van het landschapsbeleidsplan (Borsele) en het Landschapsuitvoeringsplan Kanaalzone (Terneuzen).

SAMEN WERKEN AAN ONS LANDSCHAP

SLZ, Klein Frankrijk 1, 4461 ZN Goes, Telefoon: 0113-23 09 36, e-mail: info@landschapsbeheerzeeland.nl, IBAN: NL93 RABO 0380 5172 56, BIC: RABONL2U, KvK. Middelburg nr. 41113806, website: www.landschapsbeheerzeeland.nl

Met Waterschap Scheldestromen was er in 2022 weer veel contact over de uitvoering van diverse onderhoudswerkzaamheden op terrein van het Waterschap. Dit onderhoud is vastgelegd in een 4 jarige onderhoudsovereenkomst. Ook voor het uitvoeren van de controle van bacterievuur in wegbeplantingen op Walcheren is een 4 jarige overeenkomst afgesloten. Beide overeenkomsten zijn begin 2022 weer voor 4 jaar verlengd.

Met Staatsbosbeheer loopt een 4 jarige onderhoudsovereenkomst voor onderhoud van diverse terreintjes en landschapselementen. Ook met Rijkswaterstaat en de gemeente Middelburg hebben we langlopende overeenkomsten voor het onderhoud van een natuurterrein.

Met de gemeenten Veere, Goes, Hulst, Sluis en Tholen en het Waterschap Scheldestromen is contact geweest over het onderhoud van kleine bosjes op hun grondgebied (zie ook het project Kleine bosjes). Met de gemeenten Terneuzen, Goes en Borsele en Waterschap Scheldestromen is contact geweest over het onderhoud van hoogstamboomgaarden (zie ook het project hoogstam-abonnement). Met de gemeenten Hulst, Schouwen Duiveland, Veere en Borsele is contact geweest omtrent het onderhoud van een of meerdere waardevolle begraafplaatsen. In het kader van de jaarlijkse Natuurwerkdag wordt met alle Zeeuwse gemeenten samengewerkt, de meeste gemeenten dragen ook bij in de kosten van dit project.

4.5 Boeren planten bomen

In 2022 hadden we met 3 leveranciers afspraken gemaakt in het kader van Boeren Planten Bomen. SLZ bepaalt welke inheemse en streekeigen soorten, welke maten beplanting en beschermingsmaterialen op de bestellijst komen, maar laat het bepalen van de prijs over aan de leveranciers. Diverse soorten bosplantsoen worden geleverd met autochtone herkomst. De leveranciers hebben op hun website een link naar de website van SLZ en omgekeerd.

4.6 Actie Wilgenpoot

In het 2022 zijn 145 wilgenpoten besteld en door SLZ geleverd op diverse locaties in Zeeland. We vragen voor kleine aantallen € 5,- per wilgenpoot, bij meer dan 20 stuks vragen we € 3,- per poot.

4.7 Bomen voor koeien

Via de actie “bomen voor koeien” kunnen mensen een certificaat kopen voor de aanplant van bomen en struiken langs weilanden met vee. Vanuit SLZ hebben we de afspraak dat we jaarlijks op ongeveer 3 locaties struiken aanplanten via deze actie. In 2022 zijn 200 struiken en enkele bomen geplant. In 2023 wordt de actie vervolgd.

4.8 Plan Boom

Plan Boom is een landelijk project van de natuur en milieufederaties om 10 miljoen bomen aan te planten in heel Nederland. In Zeeland werken we samen met de ZMf aan de aanplant van bomen en bosplantsoen in Zeeland. In november hebben we een gesprek gehad met Anouk Gielliet van Urgenda over samenwerking met het Urgenda project “meerbomen.nu” in Zeeland. Op enkele locaties hebben we samen gewerkt aan deze actie “meer bomen.nu”, zoals een bosperceel in Koewacht.

In 2022 hebben we samen met de ZMf de volgende werkzaamheden opgepakt:

A: Uitdeelactie:

Omdat het eerder zo’n daverend succes was is in 2022 weer een uitdeelactie gratis inheemse boompjes organiseerd door, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Velt Zeeuwse Eilanden, in samenwerking met diverse bewonersinitiatieven en deze enthousiaste gemeenten: Tholen, Goes, Borsele, Noord-Beveland,

SAMEN WERKEN AAN ONS LANDSCHAP

Schouwen-Duiveland, Terneuzen, Sluis, Hulst en Middelburg. In Terneuzen ondersteunden ook woningcorporaties Woongoed en Clavis de actie. Daardoor konden we ruim twee keer zoveel bomen uitdelen, meer dan 16.000! De actie gaat uit van Plan Boom en is bedoeld voor particulieren die de boompjes in eigen tuin planten. Met Plan Boom willen we Zeeland verder vergroenen en klimaatbestendig maken.

De actie was zeer succesvol en heeft ook uitgebreid in het Zeeuwse nieuws gestaan.

Zie: <https://zmf.nl/nieuws/zmf-uitdeelactie-2022-bestel-gratis-boompjes-en-haal-de-natuur-dichtbij/>
<https://landschapsbeheerzeeland.nl/nieuws-activiteiten/gratis-boompjes-als-zoete-broodjes-over-de-toonbank>. Op 8, 9 en 10 december zijn de boompjes op 11 locaties verspreid over Zeeland uitgedeeld door achterbangroepen / dorpsinitiatieven. In totaal ging het om ruim 16000 boompjes in 11 verschillende soorten zoals gele kornoelje, meidoorn, kerspruim en wilde walnoot. Diverse soorten zijn geleverd in autochtone herkomst.

B: 2 Plantevenementen:

2 Plantevenementen:

- aanplant van bomen op het schoolplein van het Graaf Jan van Nassauschool in Souburg
- aanplant van bomen / voedselbosje in het Sprekpark in Middelburg

De aanplant op het schoolplein vond plaats in het kader van het project “de Groene Revolutie”, waarbij ook wordt samengewerkt met IVN. De aangeplante bomen zijn gesponsord door het Waterschap Scheldestromen. De aanplant vond plaats door leerlingen en medewerkers van de betreffende scholen.

Zie ook: <https://www.internetbode.nl/vlissingen/360829/graaf-jan-van-naussauschool-krijgt-groen-schoolplein>

C: Andere plantprojecten:

Aanplant dorpsbos in Kloosterzande ism SLZ, de basisschool “t getij”, de dorpsraad en gemeente Hulst. Planvorming vond plaats door SLZ. In totaal zijn er in het dorpsbos 2.300 stuks bomen geplant door de schoolkinderen.

Het totaal aangeplante bomen en struiken door SLZ in 2022 is te vinden in bijlage 6.

4.9 Projectverslag Herstel streekeigen erven 2022

Doel: Opstellen van plannen en uitvoeren werkzaamheden voor het herstel van streekeigen erven met diverse landschapselementen.

In 2022 hebben we totaal 76,5 uur besteed aan het opstellen van 4 plannen voor herstel landschapselementen op erven, op deze erven zijn streekeigen landschapselementen hersteld of nieuw aangelegd.

Eigenaren kunnen kiezen voor een eenvoudig plan voor € 250,- of een uitgebreid herstelplan voor € 500,-. In deze plannen worden diverse streekeigen landschapselementen en een kort beheervoorstel opgenomen. Via het project zijn plannen opgesteld voor streekeigen erven in Veere, Hengstdijk, Nisse en Heikant. In totaal zijn op de 4 erven 20 laanbomen, 48 hoogstamfruitbomen en 2616 stuks bosplantsoen geplant en zijn er 3 poelen aangelegd. Voor advies van het toekomstig onderhoud van de beplanting op de erven is aangeboden om een ervenabonnement af te sluiten.

Daarnaast zijn er in 2022 buitenom dit project een aantal plannen gemaakt voor de landschappelijke inpassing van nieuwbouw op boerenerven in Zeeland, vaak zijn deze plannen verplicht i.v.m. aanvraag bouwvergunning nieuwe loods op een erf. Ook hierbij is vaak sprake van de aanleg streekeigen

landschapselementen zoals een brede windsingel en de aanplant van diverse streekeigen laanbomen, zoals noten en grauwe abeel. Deze plannen zijn geheel betaald door de eigenaren.

4.10 Kleine bosjes

Veel kleine bosjes in Zeeland (terreintjes van 1 of 2 ha) bestaan uit een monocultuur van bijv. populier of naaldhout met nauwelijks ondergroei. Ze zijn daarom ecologisch gezien van geringe betekenis. Door een aantal eenvoudige maatregelen toe te passen, krijgen deze bosjes een hogere landschappelijke en ecologische waarde.

In 2022 maakte SLZ 1 plan voor aanleg van een bosje en 1 advies voor herplant (na kap populieren). In totaal is op 12 locaties advies uitgebracht of werk uitgevoerd. 19 eigenaren hebben een abonnement.

Een opzet voor een vernieuwd bosjesproject is gemaakt en zal in 2023 worden uitgewerkt.

4.11 Abonnementen

Binnen de abonnementen hebben we de deelabonnementen Hoogstamfruit, Streekeigen erven, Grenslinde abonnement en het Bosjes abonnement (zie Kleine bosjes). Het onderdeel hoogstam en erven worden verder geïntegreerd onder andere door de opzet van een nieuwe database. Er is begin 2022 een stage opdracht uitgezet, om onderzoek te doen naar de wensen en behoeften van particuliere eigenaren voor ondersteuning in het particulier landschapsbeheer en de verschillende abonnementen die SLZ aanbiedt. Met de uitkomsten hiervan willen we een nieuwe opzet maken of update doen van de bestaande abonnementen. Helaas haakte de potentiële stagiaire af. Deze opdracht staat nog steeds open bij Hogeschool Zeeland.

4.11.1 Hoogstamfruit

Ook in 2022 is er weer veel werk verzet in het kader van het project Hoogstamabonnement. Eigenaren die een abonnement hebben worden ondersteund in het onderhoud van hun boomgaard. Dit kunnen particulieren zijn maar ook bedrijven, terreinbeheerders en gemeenten zijn eigenaar van hoogstamboomgaarden. Voor de boomgaarden in het abonnement wordt om de twee jaar weer een adviesrapport opgesteld waarbij de eigenaar zelf of de uitvoerende ploegen van SLZ aan de slag kunnen. In 2022 zijn voor bijna 80 boomgaarden adviezen opgesteld en werk uitgevoerd. Totaal zaten er 129 boomgaarden met 4550 bomen bij 110 eigenaren in het abonnement. De specialistische vrijwilligersgroepen zijn 150 dagen op pad geweest om het onderhoudswerk uit te voeren.

4.11.2 Streekeigen erven

Voor eigenaren met een erf met daarin landschapselementen is er het 'ervenabonnement'. De eigenaren krijgen met enige regelmaat advies over de elementen op hun erf en ook kunnen ze het werk door de ploegen van SLZ laten uitvoeren. 73 eigenaren in Zeeland (met name particulieren) hebben een ervenabonnement. Er zijn 35 werkdagen besteed aan het uitvoeren van het werk. SLZ medewerkers besteedden 700 uur aan het opstellen van adviezen en uitvoer en begeleiden van onderhoudswerkzaamheden.

4.11.3 Grenslinden

Binnen het onderdeel grenslinden worden zowel jonge als oude grenslinden in de Zak van Zuid-Beveland gecontroleerd en onderhouden. In de Zak van Zuid-Beveland staan ongeveer 300 grenslinden. Daarvan zijn er 156 in het abonnement opgenomen bij het Waterschap Scheldestromen, Natuurmonumenten en enkele bij particuliere eigenaren. Vrijwilligers hebben 160 uur besteed aan het onderhoud aan grenslinden.

Werkzaamheden aan de bomen bestonden uit het verwijderen stamschot en zogenaamde baardgroei. De jonge bomen zijn opgekroond en waar nodig is vormsnoei uitgevoerd.

SLZ medewerkers hebben 90 uren besteed voor organisatie en het inventariseren van bomen waarbij gegevens worden opgenomen zoals diameter, stabiliteit, conditie en takvrije stamlengte.

4.12 Onderhoudsovereenkomsten

SLZ heeft in het verleden onderhoudsovereenkomsten (VOL overeenkomsten) afgesloten voor kleine landschapselementen met particuliere eigenaren. De eigenaar verzorgt zelf het onderhoud en ontvangt daarvoor van SLZ een vergoeding. SLZ controleert de overeenkomsten en betaalt uit.

In 2022 is in totaal 109,5 uur besteed aan de VOL overeenkomsten, waarvan 85,5 uur voor de administratieve en financiële verwerking van de overeenkomsten. Medewerkers hebben 24 uur besteed aan het bezoeken van eigenaren met een VOL-overeenkomst en het controleren en beëindigen van de VOL-overeenkomsten. Sinds enkele jaren is er geen budget meer beschikbaar voor het verlengen van VOL-overeenkomsten. In het laatste jaar van de overeenkomst wordt er contact opgenomen met de eigenaar en wordt besproken hoe het onderhoud in de toekomst kan worden opgepakt.

Looptijd: tot eind overeenkomsten.

Resultaat: In 2022 liepen er 48 contracten voor het onderhoud van:

20 drinkputten;

1.137 meter heg/ houtwal;

1.384 knotbomen (voornamelijk knotwilgen);

425 m2 hakhoutpercelen.

4.13 Landschapselementen Terneuzen

Het project “herstel van landschapselementen Terneuzen” werd eind 2021 aangevraagd en gehonoreerd voor subsidie bij het Innovatiefonds Biodiversiteit. Naast het Innovatiefonds dragen de gemeente Terneuzen en de eigenaren ook bij aan het project.

In 2022 ging het project van start en zijn er op 4 locaties werkzaamheden verricht. Voor een 5^e locatie is de planvorming afgerond in 2022. In 2022 is er 110 uur aan dit project gewerkt.

In totaal zijn op de 4 locaties 7 laanbomen, 9 hoogstamfruitbomen, 425 bosplantsoen aangeplant en 1 poel aangelegd en 1 poel hersteld. Tevens zijn in een bosperceel op Koewacht diverse werkzaamheden uitgevoerd in combi met project “meer bomen.nu” en een bedrijvendag van TPT uit Terneuzen.

4.14 Meetnet LandschapsElementen

Het doel van het landelijk project Meetnet LandschapsElementen (MLE) is inzicht krijgen in de staat van de Nederlandse landschapselementen en hoe deze zich verhoudt tegen de gewenste kwaliteit van het landschap. Landelijk worden 120 plots (opgesteld door een representatieve verdeling van 8 hoofdlandschapstypen van Nederland) regelmatig gemonitord. In Zeeland worden 10 plots regelmatig gemonitord. In 2022 zijn 4 vrijwilligers ingewerkt voor de monitoring van het MLE en is een gebied bij Aagtekerke geïnventariseerd. Het is de opzet dat LandschappenNL iedere 5 jaar een landelijke rapportage maakt over de staat van het Nederlandse landschap.

4.15 Kennisnetwerk Zeeuwse Voedselbossen

Namens de Provincie Zeeland coördineert SLZ het Kennisnetwerk Voedselbossen in Zeeland om de aanleg van voedselbossen in onze provincie te stimuleren d.m.v. kennisdeling en advies. Alles komt samen op de webpagina www.voedselboszeeland.nl SLZ legt daarbij onder meer de nadruk op de inzet van inheems, autochtoon en streekeigen plantmateriaal, om de lokale biodiversiteit zoveel mogelijk te dienen. Tevens heeft SLZ eind 2022 een projectaanvraag toegekend gekregen voor advies en planvorming voor initiatiefnemers van een zestal nieuwe voedselbossen in Zeeland.

5 Prestatieveld Communicatie en Kennis

5.1 Communicatie

Communicatie is een belangrijke drager voor alle activiteiten en projecten die SLZ uitvoert en bestaat uit de onderdelen Corporate Communicatie, Interne Communicatie en Project Communicatie. Het accent ligt op het delen van kennis en het samenwerken in het landschap. De communicatiemedewerkers zijn verantwoordelijk voor de vormgeving en inhoud van de communicatie.

Corporate Communicatie

In de externe communicatie is samenwerking en kennisdeling met partners, overheden, burgers en vrijwilligers een doorlopend punt van aandacht. Door het inzetten van diverse communicatiemiddelen wordt gewerkt aan zichtbaarheid, voorlichting en het creëren van draagvlak bij de bevolking en subsidiegevers en op kwaliteitsontwikkeling van de organisatie en haar activiteiten. Via diverse media werkt SLZ aan een grotere naamsbekendheid en betere bekendheid met wat SLZ allemaal doet bij het Zeeuwse publiek. De werkzaamheden bestaan uit het up-to-date houden van de website, het verspreiden van berichten en foto's via sociale media zoals Facebook, Instagram, LinkedIn en Twitter, (instructie)filmpjes via ons eigen YouTube kanaal, het maken van persberichten en verzenden aan diverse media inclusief eerste contactpersoon voor de pers en het regelen en vertegenwoordigd zijn met een kraam bij evenementen zoals de Landschapsmarkt. We leveren regelmatig een inhoudelijke bijdrage aan door anderen georganiseerde activiteiten zoals aan een tuindersclub, scholen of serviceorganisaties zoals de Rotary, ter promotie van onze stichting. Ook werken wij regelmatig mee aan radio-, internet- en televisieopnames. Tot de corporate activiteiten horen ook het regelen van autobeletering, inkopen van relatiegeschenken en promotiemateriaal, huisstijl bewaking en doorvoeren en het vormgeven van corporate uitnodigingen en folders. Het verzorgen van de verantwoording naar financiers zoals de Nationale Postcode Loterij en de Provincie Zeeland maar ook het samenstellen en vormgeven van het jaarverslag horen ook tot dit onderdeel. Essentiële benodigde input hiervoor is het onderhouden van de SLZ-Activiteitenagenda en Contentkalender. Via ons tijdschrift 'Landschapsbeheer Zeeland' informeert SLZ haar relaties over haar activiteiten om draagvlak te creëren en kennis te delen. De inhoud omvat diverse artikelen met uiteenlopende onderwerpen binnen de werkvelden. De artikelen zijn gericht op het uitwisselen van kennis en ervaring, met als voornaamste doelgroep de particuliere eigenaren en vrijwilligers. Hierdoor ontstaat een grotere naamsbekendheid en betere bekendheid met werkzaamheden SLZ bij het Zeeuwse publiek. Tevens vergroten we hiermee het draagvlak voor natuur, cultuurhistorie en landschap.

Interne Communicatie

Aan de interne communicatie wordt doorlopend aandacht gegeven, met als doel het verhogen van de verbondenheid, saamhorigheid, kennisdeling en betrokkenheid tussen medewerkers onderling en met het bestuur. Hiervoor zijn er diverse interne overleggen geweest, verzonden we 2-wekelijks een interne nieuwsbrief, is er overleg geweest met LandschappenNL en namen we deel aan het communicatieberaad van alle landschappen nationaal. Tevens organiseren we de jaarlijkse informatiedag/teambuildingsdag voor de medewerkers en het bestuur en een eindejaarsbijeenkomst voor SLZ medewerkers als afsluiting van het jaar.

Project Communicatie

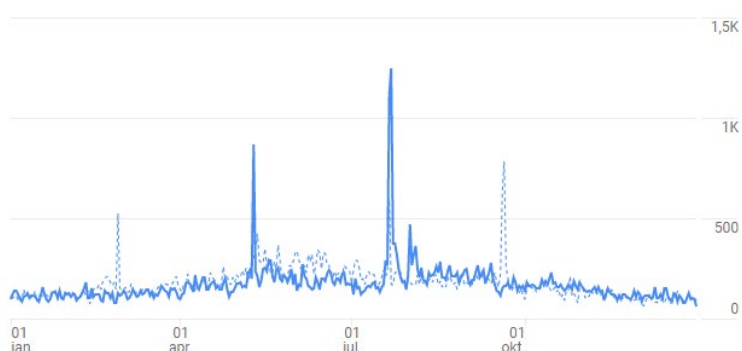
Ondersteuning aan collega's wordt geboden bij communicatie in projecten, zoals bij uitnodigingen of persmomenten, zowel inhoudelijk als procesmatig. Denk hierbij aan het regelen van een informatiebord, persbericht, promotie via social media, aanmaken of updaten projectpagina op onze website, een artikel in ons tijdschrift, ondersteuning bij het organiseren van activiteiten of evenementen, etc. Hierdoor is de

doelgroep binnen het Zeeuwse publiek goed op de hoogte van wat het project inhoudt en wat er eventueel van hen verwacht wordt.

5.2 Media

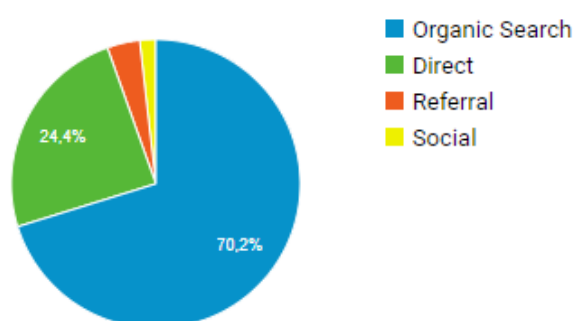
5.2.1 Website

De website van SLZ (www.landschapsbeheerzeeland.nl) werd in 2022 ruim 66.000 keer bezocht. Het aantal unieke bezoekers bedroeg ruim 53.000. Ruim driekwart van de websitebezoekers kwam op onze website terecht via zoekmachines als Google (organic search). Een gemiddeld websitebezoek duurde 1 minuut en 22 seconden. 34% procent van de bezoekers bekeek tijdens een websitebezoek meerdere pagina's. Het totaal aantal paginaweergaven bedroeg zo'n 110.000. De homepagina was met ruim 15 duizend bezoekers de meest bezochte pagina. Ruim de helft van de websitebezoekers bezocht onze website met een smartphone.

Grafiek 5.1: Het verloop van het aantal websitebezoeken door het jaar heen (bron: Google analytics)

Topkanalen

Grafiek 5.2: Cirkeldiagram waarin te zien is hoe bezoekers in 2022 op onze website terecht zijn gekomen (bron: Google analytics)

5.2.2 Sociale Media

We zetten sociale media in om activiteiten en kennis te delen, maar ook om deelnemers te werven voor activiteiten, vrijwilligers te bereiken en de naamsbekendheid van SLZ te vergroten.

SAMEN WERKEN AAN ONS LANDSCHAP

Op alle sociale mediaplatformen waarop we actief zijn hebben we afgelopen jaar weer een gestage organische groei van het aantal volgers gezien:

- Facebook: 1332 volgers (218 meer dan in 2021)
- Twitter: 1044 volgers (39 meer dan in 2021)
- Instagram: 1040 volgers (137 meer dan in 2021)
- LinkedIn: 486 volgers (164 meer dan in 2021)
- YouTube: 58 volgers (32 meer dan in 2021)

In 2022 is er meer afwisseling in onze sociale mediaberichten gekomen. Zo delen we natuurlijk nog steeds evenementen zoals openingen van bv een wandelnetwerk. Maar ook gebruiken we vaker plaatjes die in onze huisstijl passen zoals wekelijks een 'veel gestelde vraag' van onze site en regelmatig een 'wist je dat'. Deze berichten hebben regelmatig tot media-aandacht geleid van o.a. Omroep Zeeland.

Onderstaand Facebook bericht was het populairst en heeft 81 reacties gegenereerd.

Stichting Landschapsbeheer Zeeland
14 december 2022 · 🌐

Het is vandaag feest in @provzeeland want in @gemeentereimerswaal wordt vandaag het laatste deel van het Zeeuwse wandelnetwerk geopend (te vinden via <https://buff.ly/3uQd5Rp>). Dat is goed nieuws want nu is heel de provincie gedekt waardoor er aaneengesloten gewandeld kan worden met bijna 3000 km wandelroutes. Op de informatieborden in de dorpen staan routes vermeld. Of stippel je route direct online uit via de routeplanner op <https://buff.ly/3FPgF4A>. In Reimerswaal is het trekvlot onderdeel van de wandeling, de vaargeul moest vanochtend eerst ijsvrij worden gemaakt. Dus hup die wandelschoenen aan en naar buiten!

Dit project is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met en ondersteuning door de gemeente Reimerswaal en mede mogelijk gemaakt door Provincie Zeeland via het Programma voor Plattelandsontwikkeling (POP3), het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling, Leader en de Nationale Postcode Loterij.

#provinciezeeland #npl #nationalepostcodeloterij #POP3 #leader #reimerswaal #wandelen #vrijwilligers #zeeland #geoparkscheldedelta

Afbeelding 5.1: Voorbeeld sociaal media bericht

De best presterende Tweet op Twitter:

Stichting Landschapsbeheer Zeeland @SLZeeland · 3 feb. 2022 1.565

De vrijwillige Walcherse woensdagploeg is al 25 jaar actief! Bijzonder is dat Jan en Kees er al vanaf het begin bij zijn. Gefeliciteerd met dit jubileum! Fijn dat we zulke vrijwilligers hebben! #groenevrijwilligers #dezeeuwsenatuur #walcheren #Zeeland #natuur #landschap pic.twitter.com/MY5mdpXVFm

Afbeelding 5.2: Best presterende Tweet op Twitter

5.2.3 Traditionele media

Ook in 2022 is SLZ regelmatig door diverse media opgepikt.

In bijlage 3 is een groot deel terug te vinden van (online) kranten, TV, internet, radio en nieuwsberichten op websites van organisaties.

De vele persberichten die SLZ verstuurd worden door diverse media goed gelezen. De lokale en regionale media, zoals Omroep Zeeland en PZC plaatsen vaak berichten, maar soms verschijnen we op landelijke radio. Zoals 1 mei 2022 bij Vroege Vogels van BNNVARA op radio 1: 'Zeeuwse gemeenten maaien minder'. Naast een deel van de luisteraars (de zender heeft ruim 2,2 miljoen luisteraars per week) dat het item live heeft gehoord, is het artikel (met luisterlink) daarna ook nog eens 1.500 keer bekeken.

5.2.4 Tijdschrift 'Landschapsbeheer Zeeland'

Het tijdschrift 'Landschapsbeheer Zeeland' is een uitgave van Stichting Landschapsbeheer Zeeland en wordt drie keer per jaar verzonden aan vrijwilligers in het landschapsbeheer in Zeeland, overeenkomst- en abbonementhouders, relaties en medewerkers. De oplage van de druk is 1550 exemplaren waarvan 1472 exemplaren direct worden verzonden. Daarnaast ontvangen ruim 200 relaties een digitale versie van het blad. De meest recente edities zijn te downloaden van onze website via deze link:

<https://landschapsbeheerzeeland.nl/tijdschrift> . Eerdere nummers, vanaf 1987, zijn te raadplegen in het archief van de Tijdschriftenbank Zeeland van de ZB: www.tijdschriftenbankzeeland.nl.

5.3 Interne kennisuitwisseling

Binnen SLZ is veel kennis aanwezig. Om kennis uit te breiden en te behouden zijn diverse activiteiten aangeboden aan de medewerkers en de vaste vrijwilligers van SLZ. De communicatie-kennismedewerkers initiëren en geven inhoudelijke ondersteuning bij cursussen. Zij planden en organiseerden cursussen en verzorgden het benodigde documentatiemateriaal.

Naast de inhoudelijke kennis vinden we het belangrijk om elkaar op de hoogte te houden van de laatste ontwikkelingen binnen de verschillende vakgebieden en de vele projecten van SLZ. Naast speciaal georganiseerde bijeenkomsten, werd er regelmatig input gegeven in projecten of bij gemaakte plannen of adviezen. Via periodiek organisatie-breed overleg en diverse workshops wordt kennis met collega's gedeeld. In 2022 organiseerden we de meeste bijeenkomsten digitaal. Thema's die aan de orde kwamen waren: invasieve exoten, advies en planvorming bij algemeen advies, bossenstrategie, bodem.

De communicatiemedewerkers organiseerden dit jaar voor de medewerkers en bestuursleden weer de jaarlijkse de eindejaarsbijeenkomst als afsluiting van het jaar.

Vanwege hun specialistische kennis worden verschillende collega's gevraagd inhoudelijk bij te dragen of te adviseren in projecten of activiteiten van SLZ. Dit was o.a. het geval bij het project Prunus Nieuw Haamstede en verschillende bosprojecten. Om onderling kennis te delen en elkaar op de hoogte te houden, worden de voor derden gemaakte rapporten in de digitale infobalie opgeslagen. Via links in de interne nieuwsbrief worden medewerkers er op geattendeerd. Een overzicht van de in 2022 gemaakte SLZ-rapporten is te vinden in bijlage 4.

5.4 Externe kennis uitwisseling

Om mensen te betrekken bij de werkzaamheden, draagt SLZ via vele activiteiten kennis uit. Zie ook de prestatievelden Prestatieveld Natuur en landschapsbeheer, Toegankelijkheid, Biodiversiteit en Agrarisch Natuurbeheer voor inbreng van kennis vanuit deze specifieke werkvelden middels advies en overleg. Los van de algemene en projectgebonden kennisoverdracht levert SLZ op verzoek ook inhoudelijke bijdragen aan bijeenkomsten en activiteiten van andere organisaties. De thema's bos, klimaat en vegetatiebeheer kwamen daarbij regelmatig aan de orde.

Regelmatig nemen medewerkers deel aan bijeenkomsten die gerelateerd zijn aan SLZ-werkzaamheden, bijvoorbeeld aan netwerkbijeenkomsten Erfgoed Zeeland, de Rijksdienst, regionale overheden of terreineigenaren. Kennis wordt ook verspreid via de website, media, diverse artikelen en series in ons tijdschrift Landschapsbeheer Zeeland en in vakbladen.

Het afgelopen jaar verzorgde SLZ een in-company training, bestaande uit vier bijeenkomsten, met de volgende onderwerpen: erfvogels en tuinvogels, invasieve exoten, bodemleven, kleine marterachtigen en natuur op bedrijfsterreinen.

5.5 Projectontwikkeling en -verkenning

Er lagen dit jaar weer veel kansen waar SLZ mee aan de slag zou kunnen gaan. Vooral op het gebied van het realiseren van beplanting in het landelijk gebied zijn veel fondsen en regelingen beschikbaar. Een aantal medewerkers hebben verschillende ideeën uitgewerkt tot een concreet project inclusief aanvraag. Deze projecten zijn ingediend bij subsidiegevers en fondsen. De projecten “Kwetsbare bijen en rijke dijken” en “POP III Streekeigen landschapselementen voor een robuuste natuur en een volhoudbare landbouw” zijn ontwikkeld, waarbij Kwetsbare bijen en Rijke dijken al begin 2022 kon starten en het POP-project in november. Een project rondom voedselbossen werd opgezet, ingediend en gestart, evenals een project voor herstel en aanleg van bijzondere landschapselementen met cofinanciering vanuit het Dinamofonds en grensparkwandeling (Saeftinghe). Ook werd er een projectopzet gemaakt voor projecten rondom de thema’s bosjes, het vieren van 40-jaar SLZ met allerlei activiteiten en de Erftrofee. De laatst genoemde moeten nog verder worden vormgegeven en ingediend.

5.6 Activiteiten overzicht

In het begin van het jaar was nog sprake van een Lock down, maar gelukkig konden de meeste activiteiten vanaf het voorjaar gewoon doorgaan.

5.6.1 Interne educatieve activiteiten SLZ

Herhalingscursus bosmaaien	vrijwilligers
Cursus zaag- en veltechniek	vrijwilligers/medewerkers
Cursus basisvaardigheden landschapsonderhoud	(nieuwe) vrijwilligers
Zomercursus bomen en struiken herkennen	vrijwilligers/medewerkers
Knotten in de wilg met kettingzaag	medewerkers
cursus veldhulpverlening	medewerkers en vrijwilligers
cursus werken op hoogte	vrijwilligers/medewerkers
Themabijeenkomst Vegetatiebeheer	medewerkers SLZ
Themabijeenkomst Invasieve exoten	medewerkers SLZ
Themabijeenkomst Advies en planvorming	medewerkers SLZ
Thema bijeenkomst Bosstrategie	medewerkers SLZ
Themabijeenkomst Bodem	medewerkers SLZ
Themabijeenkomst zaaizaad	medewerkers SLZ

Tabel 5.1: Interne educatieve activiteiten SLZ

5.6.2 Externe activiteiten SLZ

Cursus streekeigen erven 1	geïnteresseerden (incl. medewerkers)
Cursus streekeigen erven 2	geïnteresseerden (incl. medewerkers)
Cursus streekeigen erven 3	geïnteresseerden (incl. medewerkers)
Ervenexcursie Burgh-Haamstede	erfeigenaren
Ervenexcursie Sint Philipsland	erfeigenaren
Cursus hoogstamfruitbomen theorie dl 1	geïnteresseerden (incl. medewerkers)
Cursus hoogstamfruitbomen theorie dl 2	geïnteresseerden (incl. medewerkers)
Cursus hoogstamfruitbomen praktijk	geïnteresseerden (incl. medewerkers)
Uitreiking Erftrofee (org: ZLTO)	erfeigenaren e.d.
Presentatie Dorpboomgaard tijdens dorpsraadvergadering	Dorpsraad Sirjansland

Tabel 5.2: Externe activiteiten SLZ

5.6.3 Infostands/lezingen/evenementen

Vanuit ons netwerk krijgen we regelmatig de vraag of we een inhoudelijk bijdrage willen leveren tijdens een bijeenkomst. SLZ heeft in 2022 aan de volgende door anderen georganiseerde activiteiten meegewerkt:

Presentatie biodiversiteit in je tuin, straat, wijk	leden woningcorp. 'l Escout
lezing biodiversiteit/ bijen in je tuin	Groei & Bloei e.a.
Kick Off Groene Revolutie 2022 IVN	geïnteresseerde scholen
Presentatie en excursie Bijentelweekend	Voor Velt, SLZ en Steltkluut
workshop op Congres Mens en Natuur	Zeeuwse Gronden
Infostand op open dag Fruitteeltmuseum Kapelle	bezoekers fruitteeltmuseum
Infotand Fruitroute / fietstocht Fruitteeltmuseum	deelnemers fruitroute
Vrijwilligersmarkt	potentiele vrijwilligers
Twee workshops Bijen in Zeeland, wat kunt u doen voor recreatieondernemers	deelnemers aan project IVN/SLZ 'Bijkletsen met de imker op je vakantieadres'
Assisteren bomen planten voor gemeente Vlissingen	Bewoners
Voedselbos en dijken	Stichting Voedseldijken N-Bev
jurering en advisering energieboswachter	Zmf
presentatie biodiversiteit op bedrijfsterreinen	North Seaports
Presentatie beheerplan Wildtuin Terneuzen	gemeente Terneuzen en buurtbewoners
Toolkit Erfvogels en tuinvogels	medewerkers Traas
Toolkit Kleine marterachtigen	medewerkers Traas
Toolkit Invasieve exoten	medewerkers Traas
Toolkit Bodemleven	medewerkers Traas
Toolkit Natuur op bedrijfsterreinen	medewerkers Traas
Bloemranden gem. Borsele	Met initiatiefgroep Ovezande
Presentatie MNPF Symposium bijen in fruitteelt	Delphy

Tabel 5.3: Infostands/lezingen/evenementen

5.7 Automatisering en Netwerk

De belangrijkste wijzigingen op gebied van automatisering in 2022 zijn dat SLZ nu voor iedere locatie gebruik maakt van extra beveiliging d.m.v. tweeweg-authenticatie op de e-mail, en dat er een groot presentatiescherm met goede camera en luidspreker/microfoon is aangeschaft. Door dit laatste worden groepsoverleggen tussen mensen in onze vergaderruimte met mensen die elders zitten een stuk makkelijker. Verder is er in overleg met onze netwerkbeheerder Pluym ICT begonnen met het nadenken over de toekomst van het netwerk van SLZ. Blijven we zo werken als nu, dus een server die bij ons op kantoor staat of gaan we de Cloud in? Tussenoplossingen zijn ook nog denkbaar.

5.8 AVG

Er zijn geen noemenswaardige situaties voorgevallen op het gebied van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

5.9 Project Ken je erf

Met dit project wil SLZ de krachten van eigenaren van erven en landschapselementen bundelen en een duurzame relatie tussen SLZ en de eigenaren opbouwen. Samen met bewoners van het buitengebied kunnen we de landschappelijke kwaliteit van de Zeeuwse streekeigen erven voor langere tijd waarborgen.

We organiseren elk jaar de 3-daagse cursus Streekeigen erf/ Boerderij in Zeeland (11, 18, 21 mei), de 3-daagse cursus hoogstamfruit snoeien (2, 9, 12 november), een Landschapsmarkt incl. promotie appels persen bij mobiele fruitpers (15 oktober bij Dagbesteding Equi Kraaghoeve in Terneuzen), twee thema/erf excursies gericht op erfeigenaren in Zeeland (14 mei in St. Philipsland en 17 september in Burgh Haamstede), uitreiking van de Erftrofee i.s.m. ZLTO en Boerderijenstichting (8 oktober) en het promoten van de mogelijkheid om (wal)noten te laten persen tot olie. Erfeigenaren zijn hierdoor (beter) op de hoogte van de kansen en mogelijkheden van hun erf en weten hiervoor SLZ te vinden. Tevens leidt dit tot meer draagvlak voor bijv. de ontwikkeling van streekeigen landschapselementen.

5.10 De Zeeuwse Natuur / De Groene Vrijwilliger / Delta Groen Gas

Onder de naam "De Zeeuwse Natuur, Beleef, Beweeg en Leer" bundelen Het Zeeuwse Landschap, Terra Maris, IVN Natuureducatie, Nationaal Park Oosterschelde en Stichting Landschapsbeheer Zeeland hun krachten en activiteiten op het gebied van natuureducatie. Diverse keren is er een partner- en branding overleg.

5.10.1 De Zeeuwse Natuur

Tijdens de Boomfeestdag op 16 november hebben we geassisteerd bij de aanplant van een Dorpsbosje in Kloosterzande, waarvoor het inrichtingsplan (in opdracht van de gemeente Hulst) door SLZ is gemaakt. De aanplant werd grotendeels uitgevoerd door kinderen van basisschool 't Getij uit Kloosterzande. Tijdens de 'Natuurwerkdag junior' op vrijdag 4 november is door vijf basisscholen (zes groepen) op drie locaties gewerkt. SLZ heeft de locaties voor de scholen gezocht en de klassen begeleid. Bepaalde werklocaties in het landschap willen we als buitenlokaal aanbieden voor scholen en scoutinggroepen. Tijdens verschillende overleggen met de partners heeft SLZ kenbaar gemaakt graag aan te willen haken bij het Buitenlokalen initiatief. Met wisselende werklocaties verspreid over de hele provincie. Hierdoor zou de verhaallijn 'beleef de polder' beter aan bod komen. En ook zijn onze werklocaties vaak op fietsafstand van de scholen. De precieze invulling hiervan moet, in overleg met de partners, nog verder worden uitgewerkt.

Samen met het IVN hebben we een verkenning uitgevoerd om te inventariseren waar scholen die hun schoolpleinen vergroenen, behoefte aan hebben op het gebied van beheer en instandhouding. De resultaten van deze verkenning zullen in 2023 verder worden uitgewerkt tot concrete hulpmiddelen voor scholen. Afgelopen jaar is er een excursie georganiseerd voor de jeugdleden (basisschool leeftijd) van de Natuurvereniging in Oost Zeeuws-Vlaanderen. We bezochten een serie amfibiebiotopen rondom Zaamslag. Kinderen mochten zelf met netjes diertjes vangen en er waren speciale amfibiehuizen uitgezet. In de huizen zaten verschillende salamanders waaronder de kamsalamander. Het lukte het niet om een excursie te doen voor een school. Door het hete lenteweer begon het amfibieseizoen vroeg en was het al snel voorbij. Het programma van de beoogde school zat al vol, zodat er niet geschoven kon worden naar een ander moment eerder in het jaar.

Maandag 10 oktober hebben we advies gegeven over inrichting ten behoeve van wilde bijen aan basisschool De Tweern in Goes. Er is onder andere verteld over het belang van inheemse soorten, het creëren van nestgelegenheden en het educatieve aspect van wilde bijen op het schoolplein. De aangedragen ideeën zullen worden meegenomen in het ontwerpproces van het groene schoolplein. Op 30 november 2022 advies gegeven aan basisschool De Oostvogel in Lamswaarde. Advies m.b.t. beheer van het aanwezige groen: extensiever snoeien van de aanwezige struiken en minder vaak maaien, zodat meer tot bloei kan komen en als voedselbron kan dienen voor insecten. Er is ook geadviseerd in nog aan te planten soorten. Gekozen is voor fruitstruiken (beleving voor de kinderen en voedselaanbod insecten), inheemse struiken, klimplanten langs het hek, regenpijpen en fietsenhok en enkele bomen. De bomen komen langs de straatkant om de ingang wat aan te kleden en zullen het tegelplein wat voorzien van schaduw. Er zullen boomstammen worden neergelegd om over te balanceren. De aanplant/aanleg zal in 2023 plaatsvinden. De kinderen mogen dan meehelpen. Het idee is om dit in de vorm van workshops te doen, waarbij ook een bijenhotel, nestheuvel en nestkastjes zullen worden gemaakt en geplaatst.

Zeeuwse Gronden organiseerde op 8 juni een meerdaags internationaal congres met als thema Natuur en gezondheid. Stichting Landschapsbeheer Zeeland verzorgde een van de interactieve workshops op 8 juni. Het idee was de deelnemers kennis te laten maken met verschillende werkzaamheden in het landschap, zoals SLZ die faciliteert. Het was die dag helaas erg regenachtig, wat minder deelnemers opleverde dan verwacht. Marc Buise en Maurice Kindt van Stichting Vrienden van de Zwartenhoekse Zeesluis, verzorgden een excursie en hielpen met de begeleiding. Het was toch een leuke middag en de reacties waren heel positief. We maakten wederzijds kennis met elkaars mogelijkheden, wat handig is met het oog op verdere samenwerking. Tevens hebben we op zaterdag 15 oktober 2022 samen met Dagbesteding Equi Kraaghoeve in Terneuzen een Landschapsmarkt gehouden waarbij zo'n 500 bezoekers waren.

Op 22 november hebben we een verkennend bezoek gebracht aan Dagbesteding en Stadsboerderij 'Kom us Kieke' in Goes. We hebben gesproken over eventuele mogelijkheden tot samenwerking, zoals bijvoorbeeld het maken van insectenhôtels en vogelhuisjes, deelname van cliënten aan buitenwerkzaamheden in het landschap, of het houden van een Landschapsmarkt op hun terrein.

In de communicatie rondom het Wandelnetwerk Zeeland hebben de diverse waarden als gezondheid, beleving en natuur genoemd. Ook tijdens het Wandelevent op 20 mei kwam dit aan bod. Op de SLZ website staan diverse activiteiten en worden lezers erop geattendeerd 'voor meer activiteiten in de Zeeuwse natuur, kijk ook eens op www.zeeland.com'. Op deze website hebben we diverse activiteiten geplaatst zoals ommetjes, passend bij een bepaalde periode van het jaar.

5.10.2 De Groene Vrijwilliger

Het samenwerkingsverband 'De Groene Vrijwilliger Zeeland' heeft als doel om tot een uitgebreidere samenwerking te komen op het gebied van educatie en betrokkenheid waardoor groene vrijwilligers op een gezamenlijke en efficiënte manier geïnformeerd, geworven, betrokken, ondersteund en begeleid worden. SLZ coördineerde deze aanvullende samenwerking.

Op 23 mei is de uitwisselingsbijeenkomst geweest met alle partners. Hier is vooral besproken hoe we verder gaan zo in 2022. Zoals de Arbo cursus die we gaan organiseren. Op maandag 11 juli 2022 hebben we een toekomstgerichte bijeenkomst georganiseerd via Teams. We hebben gespard over wat ieders' wensen zijn en hoe ieder zich kan vinden in de plannen voor de komende jaren. Op dinsdag 8 november hebben we een themabijeenkomst georganiseerd met (netwerk)lunch voor de partners. Het Rode Kruis district Zeeland was te gast en heeft verteld over het beleid van het Rode Kruis m.b.t. vrijwilligers. Zij gaf handvatten over hoe je vrijwilligers kan motiveren om deel te nemen aan cursussen, hoe zij de werving aanpakken, hoe je omgaat met (slecht functionerende) vrijwilligers etc. Het was goed en leerzaam om te horen hoe een grote vrijwilligersorganisatie uit een totaal andere branche, zoals het Rode Kruis, omgaat met vrijwilligers. Op diverse manieren (socials, websites, banenmarkt, gedrukte kaartjes, bijeenkomsten, etc.) hebben we ons groen vrijwilligerswerk het hele jaar door gepromoot. We hebben een Arbobijeenkomst georganiseerd in 2 delen: op 17 november en 15 december 2022 voor met name beheervrijwilligers. De cursus had als doel het vergroten van het veiligheidsbewustzijn bij vrijwilligers door kennis bij te brengen over de risico's en het verkleinen van de risico's tijdens het vrijwilligerswerk. Tevens is er aandacht gevraagd voor www.leerjegroen.nl. Tijdens de eerste bijeenkomst hebben we eerst kennisgemaakt en hebben we het over het algemeen belang van veilig werken gehad niet alleen voor de vrijwilliger zelf maar ook voor de andere vrijwilligers in de groep. Er is een filmpje bekeken over een incident met een maaimachine. Vervolgens is het gegaan over de regels zoals de Arbowet en Arbo besluiten. Vanuit daar hebben we vanuit de door LandschappenNL ontwikkelde 'Vrijwilligers Risico Inventarisatie en Evaluatie' ('VRIE's) gekeken naar een paar veel voorkomende werkzaamheden. De huiswerkopdracht is om voor type werk dat door de vrijwilligerswerk uitgevoerd wordt, de risico's zelf te beschrijven. Tijdens de tweede bijeenkomst zijn we met de huiswerkopdracht aan de slag gegaan. De casussen waren onder andere bosmaaieren, knotten met en zonder kettingzaag, vellen van bomen en het werken met onervaren vrijwilligers. Daarna zijn we ingegaan op biologische agentia en wat te doen als er toch een (bijna) ongeval gebeurt.

5.10.3 Delta Groen Gas

Van iedere 1.000 kuub verbruikt groen gas doneert Delta Groen Gas vijf euro aan De Zeeuwse Natuur. Deze bijdrage wordt verdeeld onder de participanten. Door SLZ werd deze bijdrage in 2021, met medewerking van Waterschap Scheldestromen, besteed aan het plaatsen van drie buitendijkse nestheuvels bij Paulinaschor in Biervliet t.b.v. kwetsbare bijen de Schorzijdebij en Schorviltbij. De bijdrage voor 2022 hebben we besteed aan de evaluatie, het beheer en monitoring van deze nestheuvels. De nestheuvels werden in december 2021 aangelegd en ruim een half jaar laten zijn de eerste bijen al gesignaleerd. Dat is héél snel en dus zijn wij erg blij met dit succesvolle project. Delta liet een interview en filmopnames maken bij de nestheuvels voor de schorviltbij in Hoofdplaat en langs de Oosterschelde.

6 Prestatieveld Cultuurhistorie

Behoud en beheer van cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen is een belangrijk aandachtsveld voor SLZ. Het ontwikkelen van uitvoeringsgerichte projecten, samenwerkingsverbanden en het creëren van draagvlak voor landschap en erfgoed zijn daarbij de belangrijkste activiteiten. De uren die gemaakt zijn door vrijwilligers zijn opgenomen in het overzicht bij het prestatieveld Vrijwilligerswerk.

6.1 Overleg en samenwerking

SLZ heeft in 2022 als agenda-lid en adviserende partij deelgenomen aan de bijeenkomsten van de Zeeuwse Erfgoed Coöperatie (voorheen Netwerk Erfgoedorganisaties), een samenwerkingsplatform voor (grotendeels vrijwillige) erfgoedorganisaties in Zeeland. De deelnemende vrijwilligersorganisaties hebben zich in 2022 officieel verenigd in een coöperatie.

6.2 Zeeuwse ankers

SLZ is sinds 2014 aangesloten bij het samenwerkingsverband 'Zeeuwse Ankers'. Onder de slogan 'verhalen over landschap, monumenten, voorwerpen en mensen' is de structuur van digitaal platform, ankernetwerk en ankerplaatsen gerealiseerd. SLZ heeft een bijdrage geleverd in de vorm van participatie en meedenken in het bestuurlijk overleg (2x) en inhoudelijk overleg via de kerngroep (4x). De verslagen van de het bestuurlijk overleg zijn gemaakt door het secretariaat van Zeeuwse Ankers. De verslagen van de kerngroep zijn gemaakt door Erfgoed Zeeland. In 2022 heeft SLZ het onderhoud op zich genomen van de QR-bordjes in het veld die zijn gekoppeld aan verhalen op Zeeuwse Ankers periodiek door deze te beoordelen en zo nodig te vervangen. Daarnaast heeft SLZ actief geparticipeerd in een werkgroep gericht op het tot stand brengen van een nieuwe Z.A.-website, die een breed publiek moet gaan dienen.

6.3 Streekeigen erfgoed en vrijwilligers

SLZ inventariseert, verzamelt kennis en voert onderhoud- en herstelwerkzaamheden uit rondom de thema's: historische begraafplaatsen en kerkerreinen en historische grensstenen, - palen en - bomen. Op historische buitenplaatsen zijn vrijwilligers actief in het groene erfgoed.

Vrijwilligers spelen een belangrijke rol bij behoud en beheer. Zij vormen een netwerk waarop een beroep kan worden gedaan voor het leveren van kennis of het inzetten van specifieke vaardigheden. De uren die gemaakt zijn door vrijwilligers zijn opgenomen in het overzicht bij het prestatieveld Vrijwilligerswerk.

6.3.1 Waardevolle begraafplaatsen in Zeeland

Op zeker negen waardevolle begraafplaatsen is door vrijwilligers onderhoudswerk verzet. Bij de ene groep lag het accent vooral op het verzamelen en vastleggen van informatie, bij de andere vooral op het uitvoeren van beheerwerk. Naast de reguliere snoei- en maaiwerkzaamheden, is er door SLZ bijvoorbeeld ook, op basis van meerjarige onderhoudsplannen, groenonderhoud gedaan op begraafplaatsen in Zeeuws-Vlaanderen en op Schouwen-Duivenland. De vrijwillige uitvoeringsploeg Zeeuws-Vlaanderen heeft maaiwerkzaamheden uitgevoerd op en rond de historische locaties Zwartenhoekse Zeesluis en Mauritsfort bij Westdorpe. Ook bij de bunkers te Philippine en te Zandstraat is groenonderhoud verricht.

6.3.2 Tiendpalen

In 2022 zijn er weer 2 historische tiendpalen hersteld en teruggeplaatst, met financiële steun van de gemeenten Middelburg en Vlissingen. We hebben het fenomeen tiendpalen, en klein landschappelijk erfgoed in het algemeen, weer in de publiciteit gekregen in de vorm van een feestelijke opening door wethouder Cracau van Vlissingen:

<https://www.internetbode.nl/vlissingen/381283/historische-tiendpaal-onthuld-in-ritthem>

<https://www.pzc.nl/vlissingen/tiendpaal-na-vele-decennia-teruggeplaatst-op-de-grens-van-vlissingen-en-middelburg~a22076b9/>

6.3.3 Herstel van Klein Erfgoed

In 2023 is er met 3 verschillende eigenaren in de gemeente Veere toegewerkt naar herstel van de betreffende objecten (oude schuur centrum Veere, varkenshok Gapinge en historische grafzerk Meliskerke). Bij de feestelijke oplevering van de schuur in Veere waren vertegenwoordigers van de gemeente Veere, o.a. wethouder Bert Tuk, en inwoners van Veere aanwezig. Een feestelijke oplevering van de historische grafzerk bij de kerk van Meliskerke volgt in het eerste kwartaal van 2023.

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/15318671/eeuwenoud-blauw-schuurtje-opgeknapt-als-je-er-geen-moeite-voor-doet-verdwijnt-het>

<https://www.internetbode.nl/middelburg/381618/het-blauwe-schuurtje-in-veere-gerestaureerd>

Advies gevraagd over 17 ^e -eeuws erf (rijksmonument). De eigenaar heeft het geërfd en wil op gepaste wijze de bestaande boomgaard onderhouden en een nieuwe aanleggen.	's-HeerHendrikskinderen
Eigenaar is boerderij (rijksmonument) aan het herstellen en heeft een vraag over de aangetroffen welput.	Sint Maartensdijk
Eigenaar van historisch landgoed / kasteel wil advies over het opstellen van een landschaps- en beheerplan voor het hele terrein.	Renesse

Tabel 6.1: Verschafte adviezen m.b.t. cultuurhistorie

6.4 Verborgen buitens en begraafplaatsen Schouwen-Duiveland

Naar aanleiding van verevening voor uitbreiding van Bloemenkwekerij van der Wekken te Noordgouwe heeft SLZ twee projecten uitgevoerd die tot doel hadden het landschap van Schouwen-Duiveland te versterken of de geschiedenis ervan te behouden of beter weer te geven:

6.4.1 Project 'Herstel van (landschappelijke) elementen op Verborgen Buitens op Schouwen Duiveland'

Op Verborgen Buiten Mon Plaisir, Donkereweg 72 te Noordgouwe, is in 2021 bij de ingang en langs de oprit de beplanting hersteld. Dit betreft voornamelijk Rododendron, Viburnum en Hydrangea. Deze beplanting draagt bij aan de landschappelijke waarden en zichtbaarheid van de buitenplaats en is passend bij de aanwezige beplanting / bebouwing.

Op Verborgen Buiten Bleykzicht, Donkereweg 58 te Noordgouwe, is in 2022 bij de ingang en langs de oprit de beplanting hersteld. Dit betreft laagstam leipen die de oprijlaan een statige aanblik geven. Er was veel uitval en het hekwerk was gerot. Dit is hersteld. Deze beplanting draagt bij aan de landschappelijke waarden en zichtbaarheid van de buitenplaats en is passend bij de aanwezige beplanting / bebouwing.

Afbeelding 6.1: Verborgen Buiten Bleykzicht

6.4.2 Project “Behoud en Bevordering van de Biodiversiteit op de historische begraafplaatsen Looperskapelle en Brijdorpe”

Samen met de vrijwilligersploeg hebben we diverse werkzaamheden verricht op de oude begraafplaatsen zoals o.a. het onkruidvrij maken van de grafzerken en het verwijderen van dood hout in de Treuressen. Snoeiafval/takken/hout is verwerkt in een takkenril. Dit biedt schuilgelegenheid voor vogels, insecten en kleine zoogdieren en bevordert daarmee de biodiversiteit op de begraafplaatsen. De groenstructuur is versterkt doordat we in de herfst van 2022, samen met vrijwilligers, bollen/stinzenplanten hebben geplant aan de randen van de paden. Er zijn hierbij soorten gekozen die passen op de begraafplaatsen en kunnen verwilderen zoals donkere ooievaarsbek, bosanemoon en gevlekte aronskelk.

Afbeelding 6.2: Bijenhotel op oude begraafplaatsen

Naar aanleiding van de raadpleging van de Nationale Databank Flora en Fauna op aanwezige soorten, hebben we vogel- en vleermuiskasten opgehangen en op beide begraafplaatsen is een bijenhotel geplaatst. Om de bloeihoogte te verlengen hebben we een inheems kruidenrijk bloemmengsel ingezaaid. Een SLZ medewerker heeft informatie over de begraven personen en grafelementen opgezocht in de archieven. Deze teksten hebben we toegevoegd op de website van Zeeuwse Ankers. Bij de ingang van de begraafplaatsen is een klein bordje bevestigd met QR code die verwijst naar www.zeeuwseankers.nl waar de achtergrondinformatie over deze begraafplaatsen op staat.

De SLZ-vrijwilligersploeg onder leiding van een SLZ-voorman hebben de poeren van de beide hekwerken opgeknapt. Deze zitten nu weer strak in de lak en kunnen hopelijk weer een tijdje mee. In Brijdorpe zijn een aantal meidoornstruikjes geplant naast het toegangshek, zodat bezoekers weer via het hek naar binnen moeten. Een aantal keer hebben we een bericht in de lokale media geplaatst om vrijwilligers en buurtbewoners te werven om mee te helpen met de werkzaamheden. Hier kwamen enkele reacties op. Zo had een buurtbewoner nog oude foto's, welke we op de website van Zeeuwse Ankers hebben geplaatst. Tevens is via deze lokale media en social media ook kennis gegeven van de werkzaamheden en het belang van het behoud en beheer van deze oude begraafplaatsen benadrukt. Omroep Zeeland Radio en Omroep Schouwen Duiveland Radio hebben er ook aandacht aan besteed eind november. De werkzaamheden zijn opgenomen in het toekomstig 'Beheerplan 2022-2026' zodat getroffen maatregelen duurzaam in stand gehouden kunnen worden door passend toekomstig beheer.

6.5 Vrijwilligers op historische buitenplaatsen

Evenals in voorgaande jaren waren er in 2022 op verschillende Zeeuwse historische buitenplaatsen aan SLZ verbonden werkgroepen actief. Het betreffen de volgende buitenplaatsen:

- Zeeduin, Oostkapelle
- Ter Hooge, Middelburg
- Oranjebosch, Oostkapelle
- Overduin, Oostkapelle
- Moesbosch, Koudekerke
- Buitenplaats Kloetinge, Lenshoek, Kloetinge

Per buitenplaats wordt gekeken wat de rol van SLZ inhoud qua begeleiding van de werkzaamheden. De buitenplaatsen betalen een kleine bijdrage voor deelname aan het project.

Behoud en beheer van cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen is een belangrijk aandachtsveld voor SLZ. Het ontwikkelen van uitvoeringsgerichte projecten, samenwerkingsverbanden en het creëren van draagvlak voor landschap en erfgoed zijn daarbij de belangrijkste activiteiten. De uren die gemaakt zijn door vrijwilligers zijn opgenomen in het overzicht bij het prestatieveld Vrijwilligerswerk.

7 Prestatieveld Biodiversiteit

Biodiversiteit is een van de kernwaarden van het landschap en het bevorderen er van een doelstelling voor SLZ. Op diverse manieren heeft SLZ samengewerkt met gemeenten, inwoners en ondernemers om ecologische doelstellingen op te nemen in hun beleid of de inrichting van de leef- en werkomgeving zodanig aan te passen dat dit de diversiteit aan soorten bevordert en versterkt. SLZ werft, bindt en ondersteunt vrijwilligers die actief zijn in soortenbescherming en neemt deel aan de Provinciale Werkgroep Soortenbeleid. Projecten voor provinciale doelsoorten t.b.v. biotoopverbetering en soortenbescherming worden uitgevoerd, nieuwe projecten worden ontwikkeld en in uitvoering gebracht. Tenslotte verzorgt SLZ advies en voorlichting aan particulieren m.b.t. soorten.

7.1 Werkzaamheden biodiversiteit

7.1.1 Deelname werkgroepen en overleggen

Naast deelname aan het overleg van de Soortenwerkgroep van de Provincie, was SLZ o.a. betrokken bij het landelijk overleg Boerenlandvogels van LandschappenNL, het Zeeuws Vogelaarsoverleg en het Platform Bijvriendelijk Zeeland. SLZ leverde input voor de nieuwe website van het Platform.

7.1.2 Onderzoeken

Medewerkers van SLZ werkten verder aan een onderzoek over de iepziekte in de fladderiep en hadden contacten met verschillende deskundigen in het land en zelfs internationaal over hun bevindingen. Vier studenten van de HAS werden begeleid bij hun onderzoek naar de natuurwaarde van akkerranden op Schouwen-Duiveland in opdracht van de gemeente en de rapportage daarvan.

In afwachting op de nieuwe Gedragscode natuurbeheer, is er een richtlijn opgesteld door de VBNE: richtlijn 'Werken zonder gedragscode natuurbeheer in 2022'. SLZ heeft daar zelf een verkorte versie van gemaakt en aanpassingen gedaan in het werkvoorbereidingsformulier. Tevens is een format voor een ecologisch werkprotocol opgesteld. Alles nog wel in concept.

7.1.3 Advies en voorlichting aan particulieren en organisaties op het gebied van biodiversiteit

In 2022 zijn er bij SLZ 13 vragen met het thema biodiversiteit binnen gekomen en afgehandeld. Meestal via mail of telefoon, regelmatig door middel van een bezoek ter plaatse. Een vraag over een nestheuvel voor bijen en hoe die te beheren kwam van buiten Zeeland.

onderwerp	insecten	vleermuis	steenuil	overig
aantal adviesvragen	4	6	2	1

7.1.4 Biotoopverbetering en soortenbescherming provinciale doelsoorten

Een behoorlijk aantal projecten voor Provinciale doelsoorten t.b.v. biotoopverbetering en soortenbescherming werden uitgevoerd: Vleermuizen in Zeeland, Steenuil Z-VI, Rugstreeppad, Ecologisch gazonbeheer, Poelen.nu/kamsalamander, exotenbestrijding met vrijwilligers. Ook werden nieuwe projecten ontwikkeld en aangevraagd en gestart: Kwetsbare bijen en Rijke dijken en POPIII: Streekeigen landschapselementen voor een robuuste natuur en een volhoudbare landbouw. Stekken van oude klonen van de Canadapopulier (Forndorf, Serotina) werden aangeplant en Zwarte populier werd gestekt.

7.1.5 Vrijwilligers

Vrijwilligers maaiden en harkten in het Duingebied bij Valkenisse t.b.v. de kleine parelmoervlinder, blauwvleugelsprinkhaan en levendbarende hagedis. Er is intensief gemonitord door twee vrijwilligers. Daarbij werd gekeken naar o.a. planten, hagedissen en insecten. Ongeveer 75 vrijwilligers zetten zich in voor het beschermen van kerkuilen en steenuilen in Zeeland. Zij inventariseren en controleren gezamenlijk zo'n 850 nestkasten. Nieuw is dat er ook in oostelijk Tholen tientallen kasten voor de Steenuil zijn opgehangen om ook hier het aantal territoria uit te breiden.

7.2 Project Kwetsbare bijen en Rijke dijken in Zeeland

Samen met EIS Kenniscentrum Insecten en Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels wil Stichting Landschapsbeheer Zeeland kansrijke gebieden inrichten en herstellen als leefgebied voor kwetsbare wilde bijen en andere organismen. Aanvullend wordt onderzoek gedaan naar de ecologische betekenis van dijken en de factoren die daarin een rol spelen. In 2022 is gestart met het vormen van de eerste clusters van waardevolle dijken. Daarnaast is er overleg geweest met verschillende terreinbeheerders om nieuw te realiseren hotspots voor bijen in beeld te brengen. Dit heeft geresulteerd in een samenwerking met Rijkswaterstaat om een aantal hotspots langs het ScheldeRijnkanaal te gaan aanleggen komende jaren. De hotspot De Piet van SBB bij Arnemuiden heeft via het project een extra maaibeurt gekregen, om verruiging tegen te gaan.

Daarnaast is er op enkele andere plaatsen kleinschalig en specifiek op bijen gericht beheer uitgevoerd. Zo is de berm bij St. Anna (bij Terneuzen) voor de Knautiabij 2 keer gehooid en zijn alle buitendijkse nestheuvels voor de schorzijdebijen en schorviltbijen weer beheerd. Van deze kleinere projecten zijn weer verslagen over 2022 gemaakt. Daarnaast is gemonitord bij Terneuzen (ten behoeve van de Knautiabij) en de buitendijkse bijenhôtels. Van beide zijn verslagen opgesteld.

Vroege Vogels radio interviewde SLZ bij De Piet over het project kwetsbare bijen en rijke dijken.

7.3 Project Vleermuizen

Het meerjarige project Vleermuizen startte in 2020 en bevat drie onderdelen:

1. *Bescherming Grijze grootoorvleermuis*

Aan de hand van de GISkaart die per dorp waar de Grijze grootoor in kerken zit, is gemaakt, is een analyse van de knelpunten gemaakt. Stagiaire Alinda van Dijke hielp met het inventariseren van grotoren op zolders en het uitwerken van de beplantingsplannen. Voor vijf locaties zijn voorstellen gedaan voor het herstellen van ontbrekende verbindingselementen, namelijk Clinge (1 locatie), Sint-Jansteen (1 locatie) en Heikant (3 locaties). De betreffende locaties zijn in beheer bij Waterschap Scheldestromen, en medebepaald naar aanleiding van een gezamenlijk veldbezoek van Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Waterschap Scheldestromen. Naast deze 5 locaties zijn er nog enkele andere bij andere terreinbeheerders, zoals in de Wildelanden bij Heikant van Stichting Het Zeeuwse Landschap. Hier is ook een verbindingsslijn gecreëerd. De twee gemeenten Hulst en Terneuzen zijn ook al benaderd.

2. *Herstellen van winterverblijven*

Een reeks van 6 winterverblijven is geschikt gemaakt of hersteld als geschikte winterverblijf voor vleermuizen. Het gaat om verblijflocaties op terrein van Natuurmonumenten: Zwaakse weel (2) en bij molen de Blazekop te Heinkenszand (1) en Fort Ellewoutsdijk (1).

Aan de Noord Kraaijertsedijk bij Lewedorp is een bunker in eigendom van een veehouder geschikt gemaakt. Een oude niet gebruikte stuw in de sloot langs de dijk bij de Veerseweg te Arnemuiden is voorzien van een deksel en invliegopening. Bij een viertal reeds geschikte verblijven zijn de hangsloten vervangen.

3. Verbeterslag vlermuizen en renovatie van monumentale gebouwen.

Afgelopen jaar is in overleg met verschillende partijen gewerkt aan het samenstellen van een stappenplan voor hoe men goed om kan gaan met verantwoordelijkheid t.a.v. beschermde soorten in oude gebouwen. Het gaat daarbij om verschillende doelgroepen als ambtenaren die betrokken zijn bij beleid en vergunningverlening bij renovatie of verduurzaming van oude gebouwen, eigenaren en bedrijven. Om te peilen of het stappenplan in de behoefte voorziet is een bijeenkomst gepland. Deze zal in 2023 plaatsvinden. Daarna zal er ook een bijeenkomst in Noord- en Midden Zeeland plaatsvinden, waarbij de definitieve flyer met stappenplan zal worden gepresenteerd.

7.4 Project Actieplan Steenuil Zeeuws-Vlaanderen

In 2020 startte dit meerjarige project dat loopt tot en met 2023. Doel van het project is de achteruitgang van de steenuil in Zeeuws-Vlaanderen een halt toe te roepen met maatregelen t.b.v. de broedgelegenheid (d.m.v. nestkasten) en het biotoop met focus op de witte-vlek gebieden (gebieden zonder steenuilen). In 2020 is een eerste gebiedsanalyse van een witte-vlekgebied in West Zeeuws-Vlaanderen (Aardenburg-Oostburg) gemaakt. En in 2022 is een gebiedsanalyse van het gebied rond Graauw in Oost-Zeeuws-Vlaanderen gemaakt. Zowel in 2020, 2021 en 2022 zijn op kansrijke locaties nestkasten geplaatst door vrijwilligers van de vogelwerkgroepen de Steltkluit en 't Duumpje. De nestkasten worden gemaakt door vrijwilligers en sociale werkplaatsen. In 2023 zal een gebied dekkende inventarisatie worden gedaan om te zien of de maatregelen effect hebben gehad.

Tevens werden er in 2022 verschillende locaties en erven bezocht voor biotoopmaatregelen. Er werden uiteindelijk 7 erven/terreinen ingericht ten behoeve van de steenuil, te weten in Oostburg, Biervliet zuid, Eede, Terhole, Axel, Sint Kruis en Biervliet noord.

7.5 Project Rugstreppad

In 2020 is het Project Rugstreppad in een nieuwe vorm gestart, met subsidie van de Provincie Zeeland. Het wordt uitgevoerd door SLZ en RAVON. De rugstreppad is een soort die verspreid door vrijwel heel Zeeland nog wordt waargenomen, maar veel populaties in het landelijke gebied gaan achteruit. Sommige locaties liggen vrij geïsoleerd. De rugstreppad is een pionierssoort, met weinig concurrentiekracht. Zijn leefgebied krimpt door een strak ingericht buitengebied met drainage en door het verdwijnen van natte gebiedjes, landschapselementen en overhoeken.

In 2021 is een netwerk aan vrijwilligers opgestart dat rugstreppadden in het voorjaar is gaan monitoren. Er is gebiedsdekkend geïnventariseerd in het landschappelijk gebied (vooral buiten de grotere natuurgebieden) om een exact beeld van de verspreiding te verkrijgen. Daarvoor is er ook een speciale app ontwikkeld waardoor vrijwilligers precies kunnen zien welke hokken al gedaan zijn. In 2021 zijn grote delen van Walcheren, Tholen en Schouwen-Duiveland geïnventariseerd. In 2022 is vooral geïnventariseerd in Oost- en Midden Zeeuws-Vlaanderen en de Bevelanden, waardoor inmiddels een groot deel van de provincie in kaart is gebracht.

Een van de gebieden waar nog rugstreppadden worden waargenomen is bij Othene, Terneuzen. In 2020 werd hier al nieuw biotoop aangelegd, maar nog niet in gebruik genomen door de rugstreppad. Mogelijk is het terrein nog iets te klein. Daarom werd in december 2022 het gebied vergroot met meer poelen en grondwallen van verschillende diepte en hoogte.

7.6 Ecologisch gazonbeheer

Het is nuttig te onderzoeken of het mogelijk is om tenminste een deel van de gazons op een natuurvriendelijker manier te kunnen beheren. In 2019 begon de gemeente Tholen te experimenteren met natuurvriendelijker beheervormen, in 2020 ook de gemeente Goes. In 2021 sloten Terneuzen, Hulst, Borsele en Noord-Beveland aan en werd het een provinciaal project waarbij Provincie Zeeland het project ondersteunde. Vanaf voorjaar 2022 heeft ook Kapelle zich aangesloten, waarmee een meerderheid van de Zeeuwse gemeenten participeert.

In het kader van het project zijn veel beheertypen onderzocht op natuur, milieu en beleving. Gemiddeld genomen is er een toename van biodiversiteit van regulier gazon naar extensief gazon en wordt dit positief gewaardeerd. De resultaten tot nu toe werden gepubliceerd in het vaktijdschrift Tuin en landschap april 2022. In 2023 willen we samen met de deelnemende gemeenten de resultaten en opgedane kennis delen met andere gemeenten en gazonbeheerders.

Vroege Vogels radio hield een interview en maakte opnames over het project bij gazons in Goes.

7.7 Poelen.nu / Kamsalamander 2021-2024

Poelen zijn een belangrijk onderdeel van het landschap, zowel in natuur- als agrarische gebieden. In Zeeland liggen vele honderden tot enkele duizenden poelen. Ze vormen habitat voor tal van organismen zoals amfibieën, libellen, waterkevers en water- en moerasplanten.

Binnen het project Poelen.nu/Kamsalamander 2021-2024 heeft SLZ in 2022 het volgende bereikt:

- Op basis van oudere projectbestanden, kaartmateriaal van externe partijen (o.a. Waterschap Scheldestromen) en satellietbeelden zijn de poelen in Zeeland in groot detail in kaart gebracht en ingevoerd op de website poelen.nu van projectpartner RAVON. Deze kaart biedt de mogelijkheid om de kwaliteit van poelen te monitoren en de situatie vast te leggen.
- Er hebben zich 5 nieuwe vrijwilligers gemeld die aan de slag willen gaan met het monitoren en invoeren van poelen. Een eerste training voor vrijwilligers zal plaatsvinden in maart 2023.
- Samen met RAVON heeft SLZ de gebieden die prioriteit moeten krijgen bij herstel en aanleg kamsalamanderbiotopen (voortplantingswateren en zomer-/winterbiotopen) in Oost-Zeeuws-Vlaanderen. Op basis hiervan zal het eerste herstelwerk in het najaar van 2023 van start gaan.

7.8 Bestrijding Invasieve exoten met vrijwilligers

In 2021 zijn de Provincie Zeeland en SLZ een meerjarige samenwerking aangegaan voor het bestrijden van invasieve exoten (flora). Het project richt zich in de eerste instantie op de Reuzenbalsemien en de Reuzenberenklauw maar het kan zijn dat de focus tijdens het project naar andere soorten verschuift. De doelstellingen van het project zijn: in kaart brengen van de verspreiding van exoten, stimuleren van bewustwording en inzetten van vrijwilligers bij het bestrijden van geselecteerde soorten. In 2022:

- is bestaande data over de verspreiding in Zeeland van de invasieve exoten Reuzenberenklauw en Reuzenbalsemien in een enkele, publiek toegankelijke digitale kaart gebundeld. De kaart is bij de Provincie in beheer en wordt automatisch geüpdatet met nieuwe waarnemingen.
- is er een start gemaakt met het inrichten van een (gratis) app waarop maatregelen in het veld t.b.v. de bestrijding van exotische flora kunnen worden gemeld. Deze meldingen zijn ook weer gekoppeld aan bovengenoemde digitale kaart, zodat in de toekomst bestrijdingsactiviteiten door verschillende partijen beter op elkaar worden afgestemd.
- Er hebben zich 5 nieuwe vrijwilligers gemeld die aan de slag willen gaan met de bestrijding van exoten.

- Een eerste flyer is opgesteld in het kader van de bewustwording campagne 'Houd exoten exotisch', waarmee aandacht wordt gevraagd voor het exotenvraagstuk in Zeeland.

7.9 POP3 project “streekeigen landschapselementen voor een robuuste natuur en een volhoudbare landbouw”

Begin 2022 is het POP3 project “Versterking biodiversiteit en landschap in het agrarisch gebied van Zeeland” afgerekend bij ROV aan de hand van een eindverslag en een financiële eindafrekening via het Webportal van RVO.

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland

Afbeelding 7.1: Samenwerkingspartners POP3

Tevens is begin 2022 een nieuw POP3 project uitgewerkt in samenwerking met de provincie, het project is getiteld “streekeigen landschapselementen voor een robuuste natuur en een volhoudbare landbouw “. Dit project is eind maart 2022 ingediend op het webportal van RVO met een cofinancieringsverklaring van de provincie Zeeland. Begin november 2022 hebben we de toekenningsbeschikking ontvangen voor het project.

Helaas bleek een onderdeel niet subsidiabel gesteld. Dit onderdeel “borging duurzaam beheer en samenwerkingsovereenkomst” is door de provincie Zeeland als aparte opdracht gehonoreerd.

Het POP3 project wordt gesubsidieerd via een Europese subsidie voor plattelandsontwikkeling. De maatregelen passen onder maatregel 4 uit het POP3-programma: investeringen voor verdere verduurzaming van de landbouw, met name gericht op landschap, omgevingskwaliteit en biodiversiteit.

Landschapselementen zijn in het landschap van grote natuurlijke en maatschappelijke waarde. Ze dragen bij aan biodiversiteit, zuiveren de lucht, leveren schoon water, helpen het klimaat en produceren hout. Bovendien zorgen landschapselementen voor een aantrekkelijk landschap, wat ook bedrijven en toerisme kan aantrekken en de vastgoedwaarde doet stijgen.

Op veel plekken zijn landschapselementen die er van oudsher voorkwamen in de loop der jaren verdwenen, zoals bv dijken, oevers, poelen en bepaalde beplanting. Het terugbrengen van landschapselementen draagt bij aan herstel van de kenmerkende soorten, het historische cultuurlandschap en het karakter van de streek. Samen met particuliere eigenaren, agrariërs, (agrarische) natuurverenigingen, ZLTO, terrein beherende organisaties en overheden wil SLZ landschapselementen realiseren die bijdragen aan een natuurlijker en aantrekkelijker landelijk gebied

Dit project werkt met kerngebieden (zie kaartje) waarbinnen stapstenen en verbindingzones zijn vormgegeven. Hiermee wordt de natuur en (natuur inclusieve) landbouw met elkaar verbonden en wordt de biodiversiteit in het Zeeuwse landschap bevorderd.

Voorlopig zijn vijf gebieden aangeduid als mogelijk kerngebied met elk een eigen doelstelling:

1. Zonnemaire: dijken, bermen, oevers, overhoeken (minder gemakkelijk te beheren stukken) en erven t.b.v. wilde bijen, koninginnenpage en de patrijs
2. Ovezande: kleinschalig landschap met dijken en erven t.b.v. steenuil, argusvlinder en vleermuizen
3. Meliskerke: landschapselementen en erven t.b.v. de zomertortel en grote vos
4. Zwinregio: kleinschalig landschap t.b.v. kamsalamander, boomkikker en steenuil

SAMEN WERKEN AAN ONS LANDSCHAP

5. Reimerswaal West: natte elementen en erven t.b.v. marterachtigen en erfvogels zoals ringmus en boerenzwaluw

Het kerngebied Zonnemaire is in 2022 al verder uitgewerkt in overleg met de verschillende gebiedspartijen (ook in combi met het project “rijke dijken”). In dit kerngebied zijn ook al enkele plannen uitgewerkt.

In het kerngebied Ovezande hebben al diverse bezoeken plaatsgevonden aan potentiële adressen en zijn enkele plannen al uitgewerkt, in december 2022 is één plan al gerealiseerd.

In totaal is 594 uur gewerkt aan het project in 2022.

7.10 Project Oude (fruit-)rassen en Dorpsboomgaarden

In 2022 hebben er voor het onderdeel **Oude rassen** weer diverse activiteiten plaatsgevonden.

Het project is verbreed naar Oude rassen, we nemen in dit project dan ook de oude graangewassen en andere boomsoorten mee.

Oude fruitrassen

Er zijn 13 collectieboomgaarden met totaal ruim 1000 hoogstamfruitbomen, in deze boomgaarden lopen afspraken voor het onderhoud van de bomen en indien nodig inboet van de fruitbomen met speciale oude rassen. Veel collectieboomgaarden worden onderhouden via een hoogstamabonnement.

Vanaf 2020 is een speciale vrijwilligersgroep opgericht die het onderhoud van enkele collectieboomgaarden op Zuid-Beveland uitvoert. Het betreft diverse werkzaamheden zoals de controle van boombescherming en bordjes e.d. Het snoeien van de bomen gebeurt via de vrijwilligersgroepen uit het hoogstamabonnement. Helaas is de groep in 2020 en 2021 i.v.m. de coronamaatregelen weinig op pad geweest. In de winter 21-22 en winter 22-23 hebben ze enkele hoogstamfruitbomen ingeboet in hoogstamboomgaarden van de gemeente Goes.

De vaste vrijwilligersgroep voor determinatie en inventarisatie van oude fruitrassen was aanwezig op de Landschapsmarkt in Terneuzen met een fraaie collectie oude fruitrassen. Dit jaar kwamen ook weer veel belangstellenden met een collectie fruit langs voor determinatie.

Een vrijwilliger uit Vogelwaarde ent speciale oude fruitrassen op wilde onderstammen en kweekt deze bomen op in zijn eigen kwekerij op tot leverbare bomen voor aanplant in de collectieboomgaarden. In de winter 22-23 willen we weer een 30-tal speciale fruitbomen planten in de collectieboomgaarden. Tevens zijn deze winter weer een 100-tal onderstammen gekocht om nieuwe enten op te zetten, deze winter sluit ook een vrijwilliger uit Nieuwerekkerk aan voor opkweek van speciale oude fruitrassen.

Streekeigen Populierenklonen

Op de kwekerij in Vogelwaarde worden ook stekken opgekweekt van de speciale oude populierenklonen “Serotina, Forndorf en autochtone Zwarte Populier”, deze stekken zijn te bestellen door belangstellenden om her en der in Zeeland uit te planten.

Oude Zeeuwse Graangewassen

Op het perceel van de tijdelijke natuur van North Seaports in de Koegors bij Terneuzen worden i.s.m. de agrarische natuurvereniging “de groene Oogst” diverse oude graangewassen geteeld.

Een overzicht van de oude graangewassen (zaaikaart) kun je terugvinden op de website van SLZ:

<https://landschapsbeheerzeeland.nl/werkzaamheden/behoud-oude-graangewassen>

De kosten van het telen van de oude graangewassen en de organisatie van het beheer van het terrein door SLZ (incl. excursies) wordt jaarlijks vergoed via North Seaports.

Dorpsboomgaarden

In 2015 is gestart met het project Ieder dorp zijn boomgaard/ **Dorpsboomgaarden**, waarbij bewonersparticipatie centraal staat: de bewoners moeten betrokken zijn bij de boomgaard en zelf werkzaamheden aan de boomgaard uitvoeren. Momenteel zijn er in totaal 30 dorps-/wijkboomgaarden gerealiseerd.

In diverse dorps- en wijkboomgaarden heeft er in 2022 onderhoud plaatsgevonden, helaas zijn er door de coronamaatregelen minder werkdagen georganiseerd. Bij het Sprencpark en Co van Schaikpark verzorgde SLZ de begeleiding van het onderhoud door de vrijwilligers. Voor het onderhoud van een enkele dorpsboomgaard is een hoogstamabonnement afgesloten.

Samen met de imkervereniging, de Rotary en de gemeente Schouwen Duiveland is in 2022 verder gewerkt aan de uitvoering van het project voor aanleg van 16 dorpsboomgaarden op Schouwen Duiveland. Het project wordt gefinancierd vanuit het VSB fonds, de Stichting Renesse, de gemeente, plaatselijke hoveniers en enkele kleinere co-financiers. In 2022 zijn de volgende boomgaarden gerealiseerd: Ellemeet, Noordwelle en Serooskerke. In 2023 hopen we de volgende dorpsboomgaarden op te pakken: Sir Jansland en Renesse.

7.11 Meer Natuur voor Pittig fruit

Vanaf najaar 2019 loopt het project 'Meer natuur voor pittig fruit' als verlenging op het eerdere Interregproject. Het project heeft als doelstelling het verhogen van biodiversiteit, en in het bijzonder wilde bijen, in laagstamboomgaarden.

Het project is mogelijk door een financiële bijdrage van de Provincie Zeeland en de gemeenten Borsele, Kapelle en Terneuzen en de deelnemers. Na een wat lastige start in 2020 (vanwege corona) is het project in 2021 en 2022 verder voortvarend opgepakt.

In totaal zijn er 25 deelnemende fruittelers en 5 deelnemende particulieren. Voor deze deelnemers zijn plannen gemaakt en er zijn diverse maatregelen getroffen.

In 2022 zijn door de deelnemende fruittelers en particulieren de volgende maatregelen getroffen:

- 11 fruittelers hebben in totaal 218 bijennestblokken opgehangen.
- 10 fruittelers hebben 4314 bosplantsoen geplant en 9 laanbomen ter verlenging van de bloeiboog in de boomgaard. Vaak betreft het een nieuwe windsingel met soorten die voor of na de fruitbomen bloeien.
- Er zijn 3 torenvalkkasten geplaatst door de fruittelers
- Aangebrachte marterkasten door fruittelers: 8 bunzingkasten, 6 wezelkasten en 6 hermelijkasten
- Er zijn door 2 fruittelers totaal 7 grote bijenhôtels gemaakt.
- 1 fruitteler heeft een nestheuvel aangelegd.
- 4 fruittelers hebben een bloemenmengsel ingezaaid
- 3 fruittelers hebben natuurlijke plaagdierbestrijding gedeclareerd
- Bij 3 particulieren is streekeigen erfbeplanting aangebracht (1657 bosplantsoen en 47 bomen) ter verbreding van de bloeiboog in de buurt van de deelnemende fruittelers.

Het groepje monitoringsvrijwilligers van het vorige project was helaas gestopt. In 2021 heeft SLZ nieuwe monitoringsvrijwilligers geworven, in totaal waren er 6 aanmeldingen. In 2022 zijn de monitoringsvrijwilligers in groepjes langs gegaan bij fruittelers voor monitoring van de bijennestblokken bij enkele deelnemende fruittelers. Van de monitoring van de bijennestblokken door vrijwilligers (en van de bijennestheuvels door medewerkers SLZ) is een monitoringsverslag gemaakt. Najaar 2022 hebben we een presentatie gegeven over het project bij een landelijke

fruittelersdag in Utrecht. Het project liep tot 31-12-2022, het eindverslag en accountantsverklaring wordt voor 1 april 2023 ingediend bij de Provincie.

7.12 Natuur op bedrijfsterreinen

Het in 2016 gestarte succesvolle Interregproject 2B Connect is eind 2019 afgerond, via dit project zijn diverse maatregelen getroffen bij grote bedrijven zoals Dow, North Seaports en in de Koegorspolder Terneuzen. Met de gemeente Terneuzen en de ZMf zijn afspraken gemaakt om dit project op kleine schaal voort te zetten.

- In 2022 heeft SLZ inhoudelijk bijgedragen aan een excursie voor bedrijven in de Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone. Tevens is het project 'Herstel landschapselementen Terneuzen' toegekend, waarbinnen ook bij bedrijven in de gemeente Terneuzen in aanmerking komen voor de aanleg van nieuwe landschapselementen.
- Het onderhoud van enkele ingerichte percelen vanuit 2Bconnect is voortgezet. Drie percelen van de gemeente Terneuzen op het bedrijfsterrein Koegorspolder worden via SLZ onderhouden; landschapselementen worden door een vrijwilligersgroep onderhouden en meerdere kruidenrijke graslanden worden gemaaid door de agrarische natuurvereniging Groene Oogst en een loonwerker.
- Het onderhoud van de percelen 'tijdelijke natuur' van North Seaport is in samenwerking met de ANV De Groene Oogst voortgezet. De ANV verzorgt het beheer van de akkers met oude Zeeuwse graangewassen, keverbanken en bloemenblokken (Partridgemengsel). Vanuit SLZ zorgen we voor de coördinatie van de werkzaamheden en we hebben een paneel geplaatst en enkele laanbomen ingeboet. Het onderhoud wordt jaarlijks geëvalueerd.
- In 2022 is een inrichtingsplan voor nieuwe natuur op enkele hectares op het terrein van Zeeland Refinery in het Sloegebied opgesteld en uitgevoerd. Dit omvat naast de aanleg van twee grote poelen de aanplant van laan- en fruitbomen, evenals verschillende maatregelen voor de doelsoorten in en om een verlaten boerderijwoning.
- In het kader van een door North Sea Port gefinancierd voucher-programma heeft SLZ bij een tweetal bedrijven in de Kanaalzone een biodiversiteitsverkenning uitgevoerd, om de mogelijkheden in kaart te brengen.

8 Prestatieveld Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

SLZ zet zich in voor het versterken van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Ze ondersteunt het collectief Poldernatuur Zeeland, evenals regionale agrarische natuurverenigingen (door meedenken over nieuwe initiatieven, begeleiden van lopende activiteiten en bijdragen aan studiebijeenkomsten), adviseert individuele agrariërs m.b.t. onderhoud en herstel van kleine landschapselementen, akkervogelmaatregelen en ecologie en stelt, als externe opdracht, onafhankelijke beoordelingen flora en fauna op.

Ook was SLZ betrokken als gebiedspartij bij het Luzerneproject van ZLTO en Kenniscentrum Akkervogels en veldleeuwerikonderzoek van Het Zeeuwse Landschap. En we gaven een excursie i.s.m. ANV de Groene Oogst voor IVN gastheren/vrouwen in de Koegorspolder, Sluiskil.

Daarnaast hebben we ons in 2022 actief ingewerkt in het nieuwe GLB en al aan diverse agrarische ondernemers advies gegeven hieromtrent in relatie tot natuur en landschap.

Naast het bovenstaande werkt SLZ ook aan de versterking van agrarisch natuur- en landschapsbeheer door het ondersteunen van vrijwilligers binnen de werkvelden Biodiversiteit (weidevogels, kiekendief, ed.)

8.1 Stichting ZeeBra

Stichting ZeeBra is een samenwerkingsverband van ZLTO, Brabants Landschap, Zeeuws Particulier Grondbezit, Brabants Particulier Grondbezit en Stichting Landschapsbeheer Zeeland. In opdracht van ZeeBra levert SLZ diensten aan het collectief Poldernatuur Zeeland t.b.v. agrarisch natuurbeheer in Zeeland. We gaven advies op het gebied van ecologie en beheersvoorschriften en verzorgden GIS kaarten voor Poldernatuur Zeeland. In 2022 lag de nadruk op het begeleiden van de beheermonitoring van akkervogels in Zeeland en analyseren van de telresultaten. We verzorgden in diverse regio's Telcafé's om de resultaten aan ANLb deelnemers en vrijwilligers terug te koppelen én veldexcursies te geven in een gebied met akkerranden. Daarnaast was SLZ actief betrokken bij het opstellen van de nieuwe beheerstrategie voor Poldernatuur Zeeland en evalueren, opstellen en uitwerken van de nieuwe beheerpakketten die vanaf 2023 gaan gelden.

Daarnaast participeerde SLZ in provinciale en landelijke overleggen om de kwaliteit van particulier agrarisch natuur- en landschapsbeheer te verbeteren en de complexiteit te vereenvoudigen.

8.2 Algemeen advies

In 2022 zijn 9 adviezen m.b.t. agrarisch natuur- en landschapsbeheer uitgebracht. Het gaat om adviezen m.b.t. de aanleg en/of beheer van landschapselementen bij particulieren, agrarisch ondernemers, voor collectieven of collega-terreinbeheerders, maar ook om het bespreken van mogelijkheden van akkerranden en andere maatregelen voor akkervogels. Hiernaast wordt vanuit dit project ondersteuning gegeven aan beleidsvoorbereiding in het kader van agrarisch natuur- en landschapsbeheer bij de Provincie, zoals in 2022 input leveren voor de natuurrapportage. Tevens gaven we input in het bestuurlijk overleg voor Stichting ZeeBra, werd een infodocument opgemaakt over loopkevers op keverbanken en schreven we mee aan een artikelreeks over akkervogels in tijdschrift van natuurvereniging 't Duumpje.

8.3 Topgebied Groede

In 2020 is het project Topgebied Groede in West-Zeeuws-Vlaanderen van start gegaan. Doel is om binnen zo'n topgebied de biodiversiteit met 30% te verhogen door het gebied voor minimaal 7% aan oppervlak met hoogwaardige maatregelen voor akkervogels (zoals bloemenblokken, vogelakkers, etc.) in te richten en als proeftuin te dienen voor natuurinclusieve landbouw. Ook in 2022 heeft SLZ, samen met diverse (gebieds)partijen geparticipeerd in het Topgebied Groede. SLZ staat aan de lat om enkele overhoeken in te richten, waarvan er in 2021 één is gerealiseerd in het gebied en in 2022 nog een.

8.4 Project Partridge

Het Interregproject PARTRIDGE heeft als doel om meer biodiversiteit te creëren op agrarische gronden ten gunste van akkernatuur.

Hiervoor worden in samenwerking met landbouwers maatregelen uitgevoerd die passen in een agrarische bedrijfsvoering.

Een groot deel van de maatregelen is innovatief. Het uittesten

hiervan gebeurt in de PARTRIDGE demonstratiegebieden, waaronder het gebied Burghsluis op Schouwen-Duiveland. Samen met HZL is SLZ hier gebiedscoördinator.

Afbeelding 8.1: Logo Partridge project

De maatregelen zijn Keverbanken, PARTRIDGE Bloemenblok/Bloemenstrook en Winterstoppel. Bovendien wordt in het gebied ook geëxperimenteerd met strokenteelt en een vogelakker. Elk jaar wordt met de deelnemende landbouwers besproken hoe het beheer uitgevoerd moet worden. Om het effect van deze maatregelen op de biodiversiteit te meten voeren we elk jaar hazen- en patrijzertellingen uit. Met de ervaringen die we samen met de projectpartners uit heel Europa opdoen kunnen de maatregelen zowel ecologisch als landbouwkundig geoptimaliseerd worden. Maatregelen die een belangrijke bijdrage leveren aan de biodiversiteit en landbouwkundig inpasbaar zijn, zijn al voor een deel opgenomen in het reguliere agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Er werd in 2022 extra aandacht besteed aan de communicatie en het delen van ervaringen uit het project, vooral via sociale media. Maar ook door in gesprek te gaan met Poldernatuur Zeeland en andere partijen om onze methodiek te delen. Zo heeft SLZ samen met SOVON vanaf 2022 in meerdere gebieden in Zeeland met vrijwilligers volgens de PARTRIDGE methodiek patrijzen gemonitord. Én veel van de maatregelen en pakketten worden nu overgenomen door het collectief in andere Zeeuwse regio's.

In het project wordt samengewerkt met organisaties uit Engeland, Schotland, Duitsland, België, Denemarken en Nederland. In Zeeland zijn de partners: Poldernatuur Zeeland, WBE Schouwen, Stichting Het Zeeuwse Landschap, SLZ en Vogelbescherming Nederland. Het project in Zeeland wordt gefinancierd door Interreg Northsea. Cofinanciering is verleend door: Provincie Zeeland (soortenbeheer) en Vogelbescherming Nederland. Het project loopt van 30 november 2016 tot 31 oktober 2020, maar is verlengd tot juni 2023.

8.5 Externe opdrachten

Beoordelingen Dooradering pakketten ANLb

In 2022 heeft SLZ de opdracht gekregen van het collectief Poldernatuur Zeeland en Provincie Zeeland om 212 dijken en graslanden van agrarisch ondernemers binnen het ANLb te beoordelen op flora en fauna. Bij de beoordeling werd een score gegeven aan de huidige waarden voor het ANLb en werd ook heel beknopt een (beheer)advies gegeven voor de agrariër hoe de biodiversiteitswaarde van het perceel vergroot kan worden. De beoordeling wordt gebruikt door het collectief om vanaf 2023 de nieuwe contracten af te sluiten.

Patrijzenmeetnet Zeeland

Daarnaast zijn we als externe opdracht in 2022 gestart met een provincie breed Patrijzenteelmeetnet in Zeeland in samenwerking met SOVON Vogelonderzoek Nederland en de Provincie Zeeland. Ruim 60 vrijwilligers brachten in 16 gebieden in het voorjaar roepende patrijzenmannetjes in kaart. Ook werd in sommige gebieden in de winter extra op kluchten gelet.

Het resultaat was een gemiddelde dichtheid van 1,4terr/100ha in gebieden met akkervogelmaatregelen tegen 0,9terr/100ha in referentiegebieden. Vooral op Tholen en in Zeeuws-Vlaanderen werden nog hoge aantallen geteld. De intentie is om dit meetnet komende jaren voort te zetten om nog betere uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van ANLb-maatregelen voor patrijzen.

Afbeelding 8.2: Groepsfoto patrijzenvrijwilligers op de Terugkombijeenkomst 21 januari 2023

9 Referenties

- Asselman, E. (zj) Naar een integrale bestuiving en meer biodiversiteit in de teelt van appel en peer. Project meer natuur voor pittig fruit. 46pp.
- Bruin, H. de (2022) Moss for the grave – Een zo uitvoerig mogelijke inventarisatie van de mosflora op 184 Zeeuwse kerkhoven en begraafplaatsen. Met een zijsprongetje naar Goeree-Overflakkee. Buxbaumiella 125: 1-23.
- Calle, L. (2022a) Gemeenten in Zeeland gaan voor natuurvriendelijk gazonbeheer. Tuin+Landschap 7: 26-29.
- Calle, L. (2022b) Zeeuwse gemeenten gaan voor ander gazonbeheer. Nature Today 12 april 2022.
- Calle, L. (2022c) Stinzenplanten op erven en buitenplaatsen. Landschapsbeheer Zeeland 36(1): 12-15.
- Calle, L. (2022d) Het project natuurvriendelijk gazonbeheer. Landschapsbeheer Zeeland 36(2): 24-27.
- Calle, L. (2022e) Walnootboorvlieg breidt zich ook in Zeeland uit. Landschapsbeheer Zeeland 36(3): 30-31.
- CBF (2020) Een vuist voor impact. 5 vragen om je impactmanagement te beoordelen. 43pp.
- CBF (2021) Reflectie op integriteit. Een werkboek voor Erkende Goede Doelen. 57pp.
- Chamuleau, B. (2022) Polderdijken: onlosmakelijk deel van het Zeeuwse landschap (deel 2). Landschapsbeheer Zeeland 36(1): 19-21.
- Collette, T. (2022a) Ik knot wilgen om hun ecosysteem te behouden. Gardners' World 11: 54.
- Collette, T. (2022b) Winnaar Gouden Jirizaag 2021: Johan Vermin. 't Heelblaadje 39(1): 17-18.
- Collette, T. (2023) Winnaar Gouden Jirizaag 2022 Landschapsbeheer Zeeland 37(1): 31.
- Commissie Code Goed Bestuur voor Goede Doelen (2005) Advies van de commissie code goed bestuur voor Goede doelen. 30pp.
- Dekker, J. (2021) Verhalenlijnen Geopark Schelde Delta. Geopark Schelde Delta. 64pp.
- Geluk, C. (2022) Kinder beweeg en beleef route Stavenisse. Landschapsbeheer Zeeland 36(1): 10-11.
- Geus, R., N. Wilderom & J. van der Velden (2021) Werkplan 2022 Stichting Landschapsbeheer Zeeland. Rapport SLZ 2021-10-1. 42pp.
- Geluk, C. (2022) Kinder beweeg en beleef route Stavenisse. Landschapsbeheer Zeeland 36(1): 10-11.
- Hannegraaf, S. (2022) De impact van landschapsorganisaties met betrekking tot landschapskwaliteit – Een analyse van vijf casestudies. Avance Impact/Landschappen NL. 39pp.
- Hut, M. (2022) Van bureau naar Routenetwerk Zeeland. Strategie Routebureau Zeeland 2023 en verder. Nomad Consultancy. 40pp.
- IVN, Terra Maris, SLZ, HZL, NP Oosterschelde & NM (2022) De Zeeuwse Natuur. (be)leven, genieten, omarmen. 15pp.
- Janse, S. (2022) Poelen op de kaart in Zeeland. Landschapsbeheer Zeeland 36(2): 18-19
- Labruyere, I. (2022) Voorjaar: werk aan de winkel! Landschapsbeheer Zeeland 36(1): 16-18.
- LandschappenNL (2020) Samenwerken voor natuur, landschap en erfgoed. Impact 2019 Samenwerkende provinciale landschapsorganisaties en LandschappenNL. 12pp.
- LandschappenNL (2023) Jaarstukken 2022. 71pp.
- Martejijn, E.C.L., E. de Koeijer, R. van Leeuwen & R. van Poecke (2022) Patrijzen in West Zeeuws-Vlaanderen in voorjaar 2022. Landschapsbeheer Zeeland 36(2): 10-13. Landschapsbeheer Zeeland 36(2): 10-13.
- Ministerie LNV & IPO (2019) Nederland Natuurpositief. Ambitiedocument voor een gezamenlijke aanpak in natuurbeleid. 4pp.
- Moorsel, E. van (2022) Koersdocument – 'Van ANLB naar meer biodiversiteit op boerenland'. Poldernatuur Zeeland. 27pp.
- Murre, A. & N. Wassenaar (2022) De boer op. Landschapsbeheer Zeeland 36(2): 14-17.
- Petkovic, G. (2023) Vrijwilligers Advies Rapport. SLZ, 21pp.
- Pijcke, J. (2022) Vleermuisbunkers in West Zeeuws-Vlaanderen. Landschapsbeheer Zeeland 36(2): 4-5.
- Provincie Zeeland (2016) Natuurvisie Zeeland 2017-2022. 87pp.
- Provincie Zeeland (2022a) Actieplan behoud Zeeuwse soorten – Inzet voor bijzondere dier- en plansoorten.
- Provincie Zeeland (2022b) Actieplan behoud Zeeuwse soorten – bijlagen
- Raad voor de Jaarverslaggeving (2016) Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. 9pp.
- Slager, K. (2022) Stoomgemaal 'Oosterschelde'. Landschapsbeheer Zeeland 36(3): 14-16.
- SLZ (zj) Samen werken aan het fraaie landschap van Zeeland. Brochure SLZ. 8pp.
- SLZ (2019a) Gedragscode SLZ. Rapport SLZ 2019-11. 11pp.
- SLZ (2019b) Beleidsplan SLZ 2020-2023. Rapport SLZ 2019-12. 22pp.
- SLZ (2021a) De landschapsvrijwilliger. Landschapsbeheer Zeeland 35(3). 32pp.
- SLZ (2021b) Begroting 2022. Rapport SLZ 2021-10-2. 24pp.
- SLZ (2022a) Jaarverslag SLZ 2021. Samen werken aan ons landschap. Rapport SLZ 2022-4-1. 63pp.
- SLZ (2022b) Jaarrekening SLZ 2021. Rapport SLZ 2022-6-1. 33pp.

- SLZ (2022c) Scholingsplan SLZ 2022. Rapport SLZ 2022-2-3. 5pp.
- SLZ (2022d) Begroting 2023. Rapport SLZ 2022-10-1. 22pp.
- SLZ (2023a) Jaarverslag SLZ 2022. Rapport SLZ 2023-3-2. 103pp.
- SLZ (2023b) Kleine iconen, groots landschap. Rapport SLZ 2023-6-1. 176pp.
- Smits, N. (2022) Waldelen op Walcheren – vroeger en nu. Landschapsbeheer Zeeland 36(2): 20-23.
- Stichting Tijdelijke Natuur (2017) Gedragscode Tijdelijke Natuur. 29pp.
- Tonkes, K. (2022) Hoogstamsnoei, het jaar rond. Landschapsbeheer Zeeland 36(2): 6-9
- VBNE (2016) Gedragscode natuurbeheer 2016-2021. 48pp.
- VBNE (2022) Richtlijn – Uitvoering natuurbeheeractiviteiten zonder Gedragscode Natuurbeheer. 11pp.
- Velden, J. van der (2022a) De soortenrijkdom van dieren in een tuin in Kloetinge. De Klusdurper 41(1): 42-45.
- Velden, J. van der (2022b) True bugs (Hemiptera: Heteroptera) in a rural garden in the Netherlands. Heteroptera Polonia – Acta Faunistica 16: 97-100.
- Verseveld, K. van (2023) De geschiktheid van de verschillende beheerpakketten in Zeeland voor de akkervogels in het broed- en winterseizoen van 2022. HAS/SLZ. 42pp.
- Weststrate, M. (2022) Exotenbestrijding van start. Landschapsbeheer Zeeland 36(1): 6-9.
- Wilderom, N. & I. Labruyere. (2022) Wandel eindeloos door Zeeland deze lente! Landschapsbeheer Zeeland 36(1): 29-32
- Zeebra (2023) Jaarrekening 2022 - Stichting Zeebra. 21pp.
- ZMf, NM, HZL, SLZ, IVN, SBB (2020) De Zeeuwse natuurambitie. Robuust, rijk en van iedereen. 26pp.

10 Bijlagen

10.1 Bijlage 1: Medewerkers SLZ

Medewerkers:

- Jasper Bin uitvoerend medewerker (vanaf 24-10-2022)
- Evy van Brakel teamleider (vanaf 1-11-2022)
- Johan Calle uitvoerend medewerker
- Luciën Calle adviseur
- Sandra Dobbelaar afdelingshoofd kennis en verkenning, lid MT
- Caroline Geluk projectleider
- Rudie Geus afdelingshoofd projecten, lid MT
- Elly Jacobusse projectmedewerker
- Carlo van Immerseel afdelingshoofd administratie en financiën, lid MT (vanaf 1-11-2022)
- Sam Janse projectmedewerker
- Tex Jansma uitvoerend medewerker (tot 1-12-2022)
- Karin Klip financieel administratief medewerker
- Iman Labruyère projectmedewerker
- Wijnand Lammers uitvoerend medewerker (vanaf 1-2-2022)
- Ivo van Leeuwen uitvoerend medewerker
- Naomi Oostinga projectmedewerker
- Jimmy Pijcke projectmedewerker
- Niek Smits projectmedewerker
- Kees Tonkens uitvoerend medewerker (tot 1-11-2022)
- Joan van der Velden directeur, lid MT
- Harry Verkaart uitvoerend medewerker (tot 1-2-2022)
- Pieter Voets projectleider
- Ewoud Voogd adviseur
- Paulien van 't Westeinde communicatiemedewerker (vanaf 1-5-2022)
- Maurice Weststrate projectmedewerker
- Arnoud Westland uitvoerend medewerker (vanaf 1-3-2022)
- Nettie Wilderom administratief medewerker
- Wim Wisse uitvoerend medewerker
- Hans Wondergem projectmedewerker

Stagiaires:

- Alinda van Dijke student Groene Leefomgeving (MBO), Yuverta, 's-Hertogenbosch
- Kim van Verseveld student Toegepaste Biologie (HBO), HAS, 's-Hertogenbosch
- Michelle Martens student Ecologie en Wildlife (MBO), Yuverta, Velp

Trainees:

- Gabriela Petkovic projectmedewerker
- Eva Slier projectmedewerker

10.2 Bijlage 2: Bestuursleden en relevante (neven)functies bestuursleden en directeur 2022

Bestuursleden:

- **G.J. (Ger) van de Velde – de Wilde**, voorzitter
  - Lid van comité van aanbeveling Stichting de Boei Goeree-Overflakkee
- **M.A. (Rinus) van 't Westeinde**, vicevoorzitter (aandachtsgebied landbouw)
  - Agrarisch Ondernemer
  - Lid Provinciale Staten Zeeland
  - Voorzitter Poldernatuur Zeeland
  - Voorzitter Milieucoöperatie Zak van Zuid-Beveland
  - Voorzitter OTMMZ (Oldtimer Trekker en Motorenclub Midden Zeeland)
  - Vicevoorzitter Boerennatuur
  - Diverse functies binnen NFO (fruitteelt)
- **J.F.A.M. (Jo) Timmers**, secretaris (aandachtsgebied natuur/milieu)
  - Voorzitter natuurbeschermingsvereniging 't Duumpje West Zeeuws-Vlaanderen
  - Bestuurslid Stichting Boomkikkerfonds
  - Consulent Stichting Duinbehoud
- **M.W. (René) Ruisaard**, penningmeester
  - Accountant CapsNobel
  - Penningmeester Stichting FoodDelta Zeeland
  - Penningmeester Stichting Kinderzorg
  - Penningmeester Stichting Maatschappelijke Belangen
  - Penningmeester Stichting Zeeuwse Schouw Nummer 1
  - Lid Financiële Commissie Classis Delta
- **J. (Mieke) Bierens-Imanse**, bestuurslid (aandachtsgebied: particuliere erfeigenaren)
- **A.C.J. (Ada) Overwater**, bestuurslid (aandachtsgebied cultuurhistorie)
  - Voorzitter van de cliëntenraad van het verpleeghuis Cornelia, zorgaanbieder Allévo
  - Lid Adviescommissie Beeldende Kunst Hoeksche Waard
  - Lid van de Regionale Klachtencommissie Wvggz Zeeland
  - Lid Coöperatie Erfgoedorganisaties Zeeland (namens SLZ)
  - Scriba PKN Brouwershaven
- **Th.M.S. (Thomas) Collette**, bestuurslid (aandachtsgebied vrijwilligers/bewonersparticipatie)
  - Zelfstandig milieuadviseur
  - Lid Raad van Advies Stichting Het Zeeuwse Landschap
  - Lid algemeen bestuur Zeeuwse Milieufederatie
  - Lid bestuur Sectie Duurzame Technologie Kivi
  - Lid bestuur Zeeuws Klimaatfonds

Directeur:

- **J.A. (Joan) van der Velden**, directeur
  - Directeur Stichting Landschapsbeheer Zeeland
  - Vicevoorzitter Stichting ZeeBra (namens SLZ)

10.3 Bijlage 3: SLZ in het online nieuws

(online) krant

<https://www.pzc.nl/schouwen-duiveland/een-boomgaard-op-elk-dorp-en-daar-mag-je-allemaal-rondhangen-snoeien-en-plukken~ae8fed0f/>

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/14403446/elk-dorp-een-eigen-boomgaard-het-liefst-willen-alle-dorpen-er-morgen-een>

<https://www.pzc.nl/schouwen-duiveland/oude-dorpsboomgaard-wordt-nieuw-leven-ingeblazen-de-kroon-is-gezet-in-ellemeet~a367d3bf/>

<https://www.internetbode.nl/regio/middelburg/354448/een-appelboom-voor-koningin-elizabeth>

<https://www.pzc.nl/walcheren/vrijwilliger-stichting-landschapsbeheer-je-verfraait-de-natuur-en-je-blijft-er-fit-bij~a926cba2/>

<https://www.internetbode.nl/regio/tholen/354926/scholen-aan-de-slag-in-de-thoolse-natuur>

<https://www.pzc.nl/zeeuws-nieuws/landschapsbeheer-zeeland-zoekt-bamboe-om-hotelkamers-voor-de-wilde-bij-te-bouwen~ad3d5365/>

<https://www.wereldregio.nl/nieuws/algemeen/38864/en-dat-is-nummer-twee>

<https://www.naturetoday.com/nl/nl/nature-reports/message/?msg=29050>

<https://www.internetbode.nl/regio/reimerswaal/359887/wandelnetwerk-komt-tot-ontplooiing-in-reimerswaal>

<https://www.internetbode.nl/regio/reimerswaal/360378/groen-schoolplein-voor-acht-zeeuwse-scholen>

<https://www.pzc.nl/schouwen-duiveland/samen-iets-doen-voor-biodiversiteit-en-leefbaarheid~aed6360f/>

<https://www.pzc.nl/schouwen-duiveland/groenonderhoud-op-historische-begraafplaatsen-kweekt-paradijsjes-op-zich~a32b726b/>

<https://www.internetbode.nl/regio/vlissingen/363150/vrijwilligers-gezocht-om-reuzen-te-bestrijden>

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/14683493/oproep-help-mee-in-de-strijd-tegen-exoten-als-de-reuzenberenklauw>

<https://www.zeelandnet.nl/nieuws/kiek-uit-voor-kiekendiefkuikens-op-akkers>

<https://www.internetbode.nl/regio/vlissingen/366176/kiek-uit-voor-kiekendiefkuikens-op-akkers>

<https://www.zeelandnet.nl/nieuws/het-landschap-ervaren-op-het-mooiste-moment-van-de-dag-met-zak-te-voet>

<https://www.ad.nl/zeeland/wegens-succes-herhaald-gratis-zeeuwse-boompjes~ace59ecf/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/14947010/twee-ton-voor-bestrijding-van-groene-monsters-die-inheemse-soorten-verdrucken>

<https://www.wereldregio.nl/nieuws/algemeen/39531/zmf-deelt-weer-gratis-bomen-uit>

<https://www.pzc.nl/zeeuws-nieuws/dierendag-is-ook-voor-wilde-dieren~a798bb46/>

TV/internet/radio

https://www.youtube.com/watch?v=jn80lsslpiM&t=341s&ab_channel=OmroepZeeland (Aanplant Dorpsboomgaard Ellemeet)

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/15167963/misschien-wel-het-mooiste-sinterklaascadeau-voor-gerard-van-daele-de-gouden-jirizaag>

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/15170996/begraafplaats-brijdorpe-broedplek-voor-beestjes-van-bloemen-tot-bijenhotels>

https://www.youtube.com/watch?v=lvIT-h47Oxw&t=1406s&ab_channel=GemeenteTerneuzen (Online informatiebijeenkomst Wildtuin Terneuzen)

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/14595365/van-de-kilometervreter-tot-de-pauzewandelaar-in-reimerswaal-is-er-straks-voor-iedere-wandelaar-wat-wils>

<https://www.bnnvara.nl/vroegevogels/artikelen/zeeuwse-gemeenten-maaien-minder>

<https://www.omroepzeeland.nl/radio/aflevering/goedemorgen-zeeland/470308225> (Jimmy over wat te doen bij een vleermuis in huis)

<https://audiomack.com/goedemorgenzeeland/song/nieck-zoekt-vrijwilligers?fbclid=IwAR0GW-HuXLFu63Q7uBmYri2xkABnXs6qYkQzzazLwfPi4BTHAUdzAeDQhok> (Niek bij Goedemorgen Zeeland over open werkdagen en vrijwilligerswerk bij SLZ)

http://www.terneuzenfm.nl/rtvuitzendingen/uitzendinggemist/listen.php?programid=99&item=151020220900&fbclid=IwAR3QpNvXBC9rR5IEk0_3jx3AfVacJhVL1Ce2ZR05Tvk3CMI9iUxtUn1RL8 (Niek over Landschapsmarkt)

Nieuwsberichten op websites van organisaties

<https://www.zeeuwsegronden.nl/meer-natuur-voor-pittig-fruit-dankzij-200-bijenhotels/>

<https://www.rijkswaterstaat.nl/nieuws/archief/2022/05/op-bezoek-in-het-bijenparadijs>

<https://www.groeneruimte.nl/nieuws/bericht.php?id=240121>

<https://tevoetonline.nl/nieuws/nieuw-wandelnetwerk-in-zeeland-geopend>

<https://www.naturetoday.com/nl/nl/nature-reports/message/?msg=30177>

<https://www.cultuurfonds.nl/nieuwsbericht/goessche-diepfondsprijs-2022-voor-peter-boelee-en-alex-de-smet>

<https://www.bijvriendelijkzeeland.nl/projecten>

SAMEN WERKEN AAN ONS LANDSCHAP

10.4 Bijlage 4: Verschenen rapporten SLZ in 2022

SLZ- rapportnummer	schrijver	titel
SLZ 2022-1-1	Lucien	Onderzoek natuurwaarde Gazons Goes 2021
SLZ 2022-1-2	Lucien	Onderzoek natuurwaarde Gazons Vogelwaarde 2021
SLZ 2022-1-3	Jimmy	Project Steunpunt Bruine Kiekendief 2019-2021 Eindrapport
SLZ 2022-2-1	Lucien	Onderzoek natuurwaarde Gazons Terneuzen 2021
SLZ 2022-2-2	Lucien	Verslag gazonbeheer Zeeland 2021
SLZ 2022-2-3	Joan	Scholingsplan SLZ 2022
SLZ 2022-2-4	Maurice	Knelpunten biotoopgebruik Grijszand Grootvleermuis in Oost Zeeuws-Vlaanderen
SLZ 2022-3-2	Jimmy	Project Aanleg keverbanken in Zeeland 2020-2021 Eindrapport
SLZ 2022-3-3	Hans	Loopkevers op keverbanken
SLZ 2022-4-1	SLZ	Jaarverslag SLZ 2021
SLZ 2022-6-1	SLZ	Jaarrekening SLZ 2021
SLZ 2022-6-2	Lucien e.a.	Verslag toetsing Pakketten Agrarisch natuurbeheer 2022
SLZ 2022-9-1	Lucien	Een verkenning naar reguliere beheervormen en soortenrijkdom
SLZ 2022-9-3	Lucien en Naomi	Advies vegetatiebeheer Zierikzee
SLZ 2022-10-1	Pieter, Rudie & Joan	begroting 2023
SLZ 2022-10-2	Rudie, Paulien & Joan	werkplan 2023
SLZ 2022-10-3	Lucien	Verslag monitoring gazonbeheer Sint-Janschorre en Liniedijk Axel 2022
SLZ 2022-11-1	Lucien	Verslag monitoring buitendijkse bijenhoeven in Zeeland, 2022
SLZ 2022-11-2	Lucien	Monitoring en beheer van de Knautiabij in Terneuzen, 2022
SLZ 2022-11-3	Lucien	Monitoring Compensatiegebied Perkpolder 2022
SLZ 2022-12-1	Lucien	Evaluatie natuurontwikkeling Het Nieuwe Diep, 2022
SLZ 2022-12-3	Lucien	Evaluatie natuurontwikkeling Westerschans, 2022
SLZ 2022-12-2	Lucien	Evaluatie natuurontwikkeling De Mannee, 2022
SLZ 2022-12-4	Lucien	Evaluatie natuurontwikkeling Oosterschans, 2022
SLZ 2022-12-5	Lucien & Elly	Advies functie en beheer vegetatiestroken Oosthoek Kapelle, 2022
SLZ 2022-12-6	Lucien, Elly & Naomi	Advies vegetatiebeheer Annie MG Smidtsingel en speeltuinen Kapellerie, Kapelle
SLZ 2022-12-7	Lucien & Elly	Inrichtings- en beheerplan Natuurgebied de Oude Kreek 2022-2034
SLZ-2022-12-8	Hans & Elly	Vleermuizen in boomgaarden

10.5 Bijlage 5: Financiering projecten

Financiering Projecten															Gemeente(n)	eigenaren/ deelnemers	diverse opdrachtgevers
	Provincie Zeeland: IKS en op projectbasis	Nationale Postcode Loterij	Interreg	POPH	LEADER	De Versterking	Geopark Schelde Delta	VSB Fonds	ANWB	Innovatiefonds Biodiversiteit	Triodos foundation	Fonds NME	Delta Energie	Waterschap Scheldestromen			
agrarijsch natuurb. individueel advies	x																
biodiversiteit basis	x																
communicatie basis	x															x	
kennis basis	x																
ken je erf	x	x														x	
zeeuwse ankers	x	x															
erfgoedvrijwilligers	x	x												x	x	x	
vrijwilligers op historische buitenplaatsen	x	x														x	
wandelnwkeur beheer	x														x		x
wandelnwkeur basis	x															x	
algemene advisering particulier/overheid	x																
herstel streekeigen erven	x	x															x
kleine bosjes	x	x													x	x	
grenslindenabonnement	x													x		x	
hoogstamabonnement	x	x												x	x	x	
ervenabonnement	x	x												x	x	x	
VOL overeenkomsten	x													x			
vrijwilligerswerk basis	x																
landschapsonderhoud	x													x	x	x	
bacterievuurcontrole zeeland	x																x
Natuurwerkdag	x	x									x	x			x		
wandelnwkeur Reimerswaal	x	x		x	x									x	x		
De Zeeuwse Natuur	x												x				
TOPgebied Groede																	x
meer natuur voor pittig fruit	x														x	x	
Interreg partridge	x		x														
POP Versterking biodiv. landelijk gebied	x			x													
kwetsbare bijen	x	x															x
Steenuil ZVL	x																x
Vleermuizen in Zeeland	x																
rugstreeppad	x																
ecologisch gazonbeheer	x														x		
werk voor derden Natuur en Landschap																	x
werk voor derden Kennis en Communicatie																	x
jubilium 40 jaar SLZ		x															
bacterievuurcontrole werk voor derden														x			
monitoring / MAC		x															
landschapselementen Terneuzen										x					x	x	
verborgen buitens / begraafplaatsen SD														x	x	x	x
oude fruitrassen / dorpsboomgaarden		x													x	x	x
natuur op bedrijfsterrinen															x	x	x
poelen.nu / kamsalamander	x																x
agrarijsch natuurbeheer Werk voor derden																	x
toegankelijkheid Werk voor derden						x	x	x	x					x	x	x	x
voedselbos	x																

10.6 Bijlage 6: Overzicht aangeplante bomen en struiken

	laanbomen	hoogstamfruit- bomen incl. noten	bosplantsoen	wilgenpoten	totaal
Uitdeelactie Plan Boom			16000		16000
Plant evenementen Plan Boom	80	5	2900		2985
Bomen voor koeien			200		200
Actie wilgenpoot				145	145
Herstel Streekeigen erven	20	48	2616		2684
Meer Natuur voor Pittig Fruit	28	28	5971		6027
POPIII Streekeigen landschapselementen		9	100		109
Oude Fruitrassen / dorpsboomgaarden		40	400	10	450
Landschapselementen Terneuzen	7	9	425		441
totaal	135	139	28.612	155	